

Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta

Tomáš Hořín

Komparace vybraných manželských překážek
Diplomová práce

Olomouc 2017

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma Komparace vybraných manželských překážek vypracoval samostatně a citoval jsem všechny použité zdroje.

V Ostravě dne 17. 2. 2017

.....

Tomáš Hořín

Rád bych poděkoval ICLic. et Mgr. Jiřímu Dvořáčkovi, Dr.J.C.O za cenné rady, věcné připomínky a vstřícnost při konzultacích a vypracování diplomové práce.

Obsah

Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1 Manželství	8
1.1 Pojetí manželství v českém rodinném právu	8
1.2 Pojetí manželství v katolické církvi	9
1.2.1 Manželství v CIC/1983	9
1.2.2 Manželství v CCEO	10
1.2.3 Dílčí komparace	10
2 Manželské překážky	11
2.1 Obecně	11
2.2 Dopady na vznik a trvání manželství v českém a kanonickém rodinném právu	13
3 Komparace vybraných manželských překážek	22
3.1 Věk (nezletilost a nesvéprávnost)	22
3.1.1 Nový občanský zákoník	22
3.1.2 Úprava v kanonickém právu	24
3.1.3 Dílčí komparace	26
3.2 Bigamie (další manželství, registrované partnerství a obdobné svazky uzavřené v zahraničí)	27
3.2.1 Nový občanský zákoník	27
3.2.2 Úprava v kanonickém právu	29
3.2.3 Dílčí komparace	31
3.3 Existence příbuzenství	32
3.3.1 Nový občanský zákoník	32
3.3.2 Úprava v kanonickém právu	34
3.3.3 Dílčí komparace	38

Závěr	40
Prameny a literatura	43
Shrnutí.....	46
Summary	47
Klíčová slova / Key words.....	48

Seznam použitých zkratk

CCEO: kodex kánonů východních církví

CIC: kodex kanonického práva z roku 1983

OZ: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

TZ: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

ZŘS: zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních

Úvod

Tato diplomová práce se bude zabývat problematikou manželských překážek, konkrétně komparací vybraných manželských překážek. Manželská překážka je určitou okolností, které má za následek, že partneři nemohou platně uzavřít manželství, a v případě, že již bylo uzavřeno, může způsobit jeho neexistenci. Za pomoci metody analytické komparace bude zjištěna míra odlišnosti vybraných manželských překážek podle úprav sekulárního práva, CIC/1983 a CCEO. V dnešní době je velká míra fluktuace obyvatelstva a dochází k uzavírání sňatků mezi lidmi, kteří jsou z jiných kultur a náboženství. V naší republice dochází k uzavírání sňatků mezi osobami nevěřícími a věřícími, nebo věřícími, kteří podléhají CIC nebo CCEO, ale co z toho pro budoucí manžele vyplývá?

Při komparativním zkoumání se budu snažit zjistit, zdali relativně nezávislé právní úpravy mají na sebe podstatný vliv při uzavírání manželství a jeho následné platnosti. Dále se budu zabývat případnými rozdíly v možnost zplnění manželství nebo následků plynoucích s prohlášením neplatnosti manželství. Cílem této práce je konečně zjistit, zda na sobě relativně nezávislé právní úpravy mají významný vliv při uzavírání manželství.

V této práci je vycházeno z předpokladu, že pokud by všechny právní úpravy vycházely a chránily stejné hodnoty, neměly by se jednotlivé manželské překážky od sebe příliš lišit a následně by nemělo docházet k jejich kolizi.

Nejprve se budu zabývat pojetím manželství a manželskými překážkami podle jednotlivých úprav. Dále se zaměřím obecně na následky porušení těchto překážek, a jaké z porušení plynou následky. Ve střední části se zaměřím na komparaci vybraných manželských překážek, a to překážku nedostatku věku, bigamii a překážku příbuzenství. Jednotlivé úpravy budou následně srovnány dílčí komparací. V závěru dojde k vyhodnocení poznatků získaných dílčími komparacemi a vyrovnání se s hypotézou a cílem práce.

1 Manželství

1.1 Pojetí manželství v českém rodinném právu

Manželství je v českém rodinném právu chápáno jako trvalý svazek muže a ženy. Trvalost není míněna jako nezrušitelnost, ale spíše, jak uvádí Hrušáková a Králíčková, se jedná o skutečnost, že v našem právním řádu není možné uzavřít manželství na zkoušku.¹ Podle důvodové zprávy je tedy manželství chápáno jako svazek dvou osob různého pohlaví, a to jako svazek jednak trvalý, jednak vzniklý způsobem, který závazně stanoví zákon. Zákonodárce považuje trvalost jako základní předpoklad a odlišení od ostatních svazků.² Manželství je tedy svazek, jehož hlavním účelem je, jak vyplývá i z § 655 OZ, založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora a pomoc.³

Manželství je zároveň statusový poměr, který není důležitý jen pro manželé samotné, ale i jejich potomky a příbuzné.

Abychom mohli vůbec hovořit o manželství, musí být manželství nejprve právoplatně uzavřeno. S uzavřením manželství občanský zákoník spojuje určité podmínky. Jelikož manželství je statusový poměr a má své typické postavení, jsou předpisy upravující sňatek, ale i celý proces uzavírání manželství kogentní povahy, kde volnost stran je při odchýlných ujednáních minimalizována, např. na výběr formy uzavření manželství. Následky vzniku manželství jsou jasně stanoveny a nemohou být měněny.⁴

Předpokladem pro vznik sňatku je podle zákona způsobilost osob uzavřít sňatek, náležité prohlášení vůle vstoupit do manželství a celková forma sňatečného procesu.

Protože je manželství úzkým vztahem mezi mužem a ženou, jsou pro manželství typické určité principy, jako například princip rovnosti nebo vzájemné pomoci, které vyvstaly z teoretického zobecnění i manželského vztahu. R. F. Murphy je toho názoru, že manželství je směna věcí a služeb. Má za to, že skrze instituci manželství získají manželé na sebe sexuální právo.⁵ Teze výhradního manželského práva byla již překonána. Má se obecně za to, že uzavřením manželství nevzniká automaticky sexuální právo na druhého manžela. Toto tvrzení lze podpořit i s ohledem na možnost trestněprávního postihu při vynucování pohlavního styku mezi manžely, přičemž se nejčastěji bude jednat o trestný čin znásilnění.

¹ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 2-3 (§ 655 NOZ).

² Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁴ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 15.

⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998, s. 17,49.

Občanský zákoník neupravuje pouze sňatek světský, ale stanovuje i základní podmínky pro uzavření manželství církevní formou i s ohledem na veřejný zájem, kterým je právní jistota a nutnost evidence manželství, neboť manželství je statut, který na sebe váže další společenská a majetková práva.

1.2 Pojetí manželství v katolické církvi

1.2.1 Manželství v CIC/1983

Manželství jako takové pramení z přirozeného práva. V literatuře lze najít více definic, ale ustálen a obecně přijímán je text v konstituci II. vatikánského koncilu *Gaudium et spes*, č. 48, který zní: „*Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou uzavírají nejvnitřnější společenství celého života, zaměření svou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost*“. Tato definice je pak přejata do kánonu 1055 CIC.⁶ Podstatnou vlastností svazku je jednota a nerozlučnost partnerů. Jednota je chápána ve smyslu jednoho páru opačného pohlaví, nerozlučnost má za následek ukončení manželství až smrtí. Martinů navíc uvádí, že nerozlučnost a jednota manželství křesťanského, které je povýšeno na svátost, lépe zdůrazňuje spojení Ježíše Krista a církve.⁷

Možnost vstoupit do manželství platí pro všechny, kterým to právo nezakazuje (kán. 1058 CIC), manželství je založeno na smluvním principu mezi partnery. Pokud partneři hodlají vstoupit do manželství na smluvním základě, činí tak před orgánem církve skrze manželský souhlas, což je „*úkon vůle, jímž se muž a žena sami sobě navzájem neodvolatelnou dohodou odevzdávají a přijímají za účelem vytvoření manželství*“. ⁸ Předmětem této smlouvy je: „*Intimní společenství zaměřené k dobru manželů a k plození dětí zahrnuje v sobě i vzájemnou pomoc, obranu proti žádostivosti apod.*“ ⁹ Obecně se má za to, že žádná instituce ani jiná osoba tento předmět smlouvy nemůže nahradit.¹⁰

Manželství je uzavřeno a je platně uzavřené, pokud není vadné, tj. netrpí manželskou překážkou, splňuje požadovanou formu uzavření manželství a netrpí vadou v manželském

⁶ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 14.

⁷ MARTINŮ, Jan. *Manželské právo církve Katolické se zřetelem na manželské právo občanské vůbec, zvláště na manželské právo občanské republiky československé*. 1. vydání. Olomouc: Lidové závody tiskařské a nakladatelské, 1928, s. 29.

⁸ Kán. 1056 § 2 CIC.

⁹ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 2.

¹⁰ Tamtéž.

souhlase. Pokud by manželství bylo z těchto důvodů neplatné, muselo by se na něj, i jak uvádí Škurka, pohlížet jako na manželství, které nebylo dokonáno ani není svátostné.¹¹

1.2.2 Manželství v CCEO

Pojetí manželství ve východních církvích je podobné, jako je stanoveno v CIC. Účelem a smyslem manželství je uzavření celoživotního společenství, které směřuje k dobru manželů, k plození a výchově dětí (kánon 776 § 1 CCEO). Je tedy zřejmé i s ohledem na deklaraci CCEO, že se jedná o jednotné a nerozlučitelné společenství osob, které získává působením svátosti zvláštní pevnost.

Rozdílnost lze shledat ve vstupu do manželství. V CIC se klade větší důraz na tzv. smluvní pojetí vztahu mezi manžely. Při vzniku manželství podle CCEO je naopak kladen důraz na liturgický rozměr, tedy vyžaduje se vždy přítomnost kněze, který „svolává na manžely Ducha svatého“ a manželé tímto souhlasem přímo „vstupují do smlouvy dané Bohem“.¹²

1.2.3 Dílčí komparace

Závěrem nutné podotknout, že pokud je manželství uzavřeno před civilní autoritou, není předmětem kanonické úpravy, ale úpravy civilní. V případě, že by snoubenci byli vázáni kanonickou formou, ale přesto bez příslušné dispenze uzavřeli manželství civilní, bude se jednat bez dalšího o manželství neplatné podle kanonické úpravy.¹³ Dále je nutno mít na paměti, že platí doktrína, že božským právem, tedy právem přirozeným, jsou ze své povahy vázány i osoby, které nepřijaly křest.¹⁴ Bylo by tedy vhodné, aby se manželé sami aktivně zabývali, kterými právními úpravami jsou vázáni. Tato problematika je zejména v naší kultuře zřejmá i s ohledem na to, že mnoho mladých lidí přijalo v dětství křest, ale nebyli dále vychováni a vedeni k víře. Tyto osoby tedy ani neví, že porušují určitá ustanovení kanonického práva a jaké důsledky to pro ně má. V tomto ohledu by byla vhodná větší aktivita jak daných osob, tak osob zabývajících se pastoračními mladých lidí a celkově by tento stav zlepšila osvěta například ve školách v občanské nauce.

¹¹ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 9.

¹² DVOŘÁČEK, Jiří. *Východní kanonické právo*. 1. vydání. Praha: Apoštolský exarchát řeckokatolické církve a Institut sv. Kosmy a Damiána, 2014, s. 103-105.

¹³ DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtašáka, 1996, s. 40.

¹⁴ ABBASS, Jobe. *Two Codes in comparison*. Roma: Pontificio Istituto Orientale, 1997, s. 105.

2 Manželské překážky

2.1 Obecně

Manželské překážky neboli *impedimenta matrimonii* mohou být definovány jako určité okolnosti, které buď v osobě, která hodlá uzavřít manželství, nebo ve vzájemném poměru mezi těmito osobami způsobují tak závažnou výhradu, že se zakazuje takovým osobám uzavřít manželství nebo v něm pokračovat. Některé z těchto okolností mohou být i prominuty, zejména tak činí soud ve světském právu, nebo jiná autorita. Okruh manželských překážek se v čase vyvíjel, největší vliv na okruh okolností, které zakazovaly uzavřít manželství, měla katolická církev. Některé manželské překážky vycházejí spíše z etických a morálních pravidel, jiné z čistě biologických důvodů s ohledem na zdraví populace. Příčina zákazu uzavírání manželství v určitých okolnostech, kdy stát nebo církev zakazovaly uzavírat manželství, nebyla jenom v morálních hodnotách společnosti vycházejícího především z účelu manželství, ale také i v konfesních účelech manželství.¹⁵ Manželské překážky jsou využívány déle než 1000 let, a postupem času se mění a vyvíjí. Dochází k jejich rozšiřování nebo zúžení podle aktuálního stavu a morálního kreditu společnosti. Některé manželské překážky nejsou nadále kodifikovány i s ohledem na fakt, že pro společnost nejsou tak zásadní s ohledem na porušení morálních pravidel, aby musely být kodifikovány a následně znemožňovaly uzavřít právně bezvadné manželství.¹⁶ V sekulární právní úpravě zůstalo celkem pět manželských překážek, přičemž se jedná o taxativní výčet, který nelze s ohledem na jejich kogentní povahu ani rozšiřovat, ani zužovat. Jsou jimi nezletilost a nesvéprávnost (§ 672 OZ), omezená svéprávnost (§ 673 OZ), jiné manželství, registrované partnerství či jiný obdobný svazek uzavřený v zahraničí (§ 674 OZ), příbuzenství (§ 675 OZ) a existence poručenství, pěstounství či svěření (§ 676 OZ). Jelikož jsou tyto překážky určitou okolností způsobující vadu manželství, zákonodárce se snaží předcházet těmto vadám stanovením povinného předoddavkového řízení. Toto řízení je povinné u formy světské i církevní.¹⁷ Přestože výraznou inspirací pro manželské překážky byla ustanovení církevního práva uvedené v CIC, Některé manželské překážky uvedené v sekulárním a církevním právu se překrývají, jiné nikoliv. Překážky, které jsou uvedeny v právu církevním a nemají oporu v platném občanském zákoníku, mohou zapříčinit neplatnost nebo neexistenci manželství jen v církevním právu. V případě existence manželské překážky, která má oporu pouze

¹⁵ RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999, s. 15-16.

¹⁶ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 65-66 (§ 671 NOZ).

¹⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 47.

v církevním právu, nelze využít institutů prohlášení manželství za neplatné či neexistentní podle ustanovení občanského zákoníku.¹⁸

Manželské překážky podle CIC jsou rozděleny na překážky božského práva, které nelze dispenzovat, a překážky církevního práva, které může obecně dispenzovat buď Apoštolský stolec, nebo místní ordinář. Dále dochází k rozdělení na překážky veřejné a tajné. Výčet manželských překážek je stejně jako v sekulárním právu taxativní. K rozšíření manželských překážek může nad rámec CIC dojít pouze rozhodnutím papeže.¹⁹

Překážky jsou dále rozčleněny do skupin podle jejich příbuznosti. Jedná se o překážky na straně pouze jednoho partnera (nedostatek věku, impotence, rozdílnost náboženství), případy, kdy partnerovi není umožněno uzavřít sňatek z důvodu jeho právní vázanosti (trvajících platný manželský svazek, svátost svěcení, veřejný doživotní slib celibátu), překážky, které jsou následkem trestného činu (únos ženy, usmrcení manžela) a příbuzenství (kognátské, agnátské, švagrovství, veřejná počestnost).²⁰

Manželské překážky v CCEO mohou být stejně jako v CIC původu božského nebo pozitivního práva. Dále se dělí na veřejné a tajné.²¹ Nad rámec CIC může ve východních církvích docházet ke stanovování nových překážek z vážných důvodů po konzultaci s nejvyššími autoritami i na úrovni východních církví *sui iuris*.²² Manželské překážky jakožto okolnosti, které chrání hodnoty společnosti, jsou v západní i východní církvi podobné a dochází pouze dílčím odchylnostem. CCEO stanovuje překážku věku, neschopnost navázat pohlavní styk, bigamii, rozdílnost kultu, překážku svěcení, překážku veřejného slibu čistoty v řeholním institutu, únos, spáchání zločinu na manželovi, příbuzenství, švagrovství, veřejná mravopochestnost, duchovní příbuzenství,²³ osvojení.²⁴

Je vhodné se zabývat otázkou, proč jsou kodifikovány v kanonickém právu i manželské překážky, které nejsou původem božského práva, tedy vzniklé ze své přirozenosti. Je uváděno, že církevní překážky nemají být chápány jako omezení člověka, ale slouží k jeho

¹⁸ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 63 (§ 671 NOZ).

¹⁹ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 243.

²⁰ Tamtéž, s. 243-244.

²¹ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonickej normative východních katolických církví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 57.

²² DVOŘÁČEK, Jiří. *Východní kanonické právo*. 1. vydání. Praha: Apoštolský exarchát řeckokatolické církve a Institut sv. Kosmy a Damiána, 2014, s. 106.

²³ U duchovního příbuzenství jde o jedinou manželskou překážku, která v CIC chybí. Byla ale obsažena v předchozím CIC z roku 1917.

²⁴ BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 11-13.

ochraně.²⁵ S tímto lze zcela souhlasit. Některé překážky církevního práva jsou již v naší společnosti zcela zakořeněné, že laik nerozlišuje, jestli jsou původu božského nebo církevního, ale bere je jako fakt. Lze souhlasit i s argumenty, že některé manželské překážky jsou již překonané a nereflktují aktuální stav společnosti. K tomu nutno dodat, že překážky, které jsou diskutabilní, jsou církevního práva a jsou dispensovatelné, tudíž zdánlivou neaktuálnost kodexu sanuje udělování dispenze.

2.2 Dopady na vznik a trvání manželství v českém a kanonickém rodinném právu

Dopady na trvání a případnou existenci manželství se odvíjejí od vady, resp. manželské překážky, kterou je dané manželství postiženo. Podle sekulárního práva může manželství trpět pouhou relativní neplatností nebo je nicotné, tedy je neexistentní. Eventuálně může být manželství konvalidováno a bude se jednat o manželství bezvadné, i když na počátku bylo stíženou některou z manželských překážek a jednalo se o manželství vadné. Podle sekulárního práva dělíme následky na prohlášení manželství za neplatné nebo nicotné.

Neplatné manželství je takové, o jehož neplatnosti rozhodne soud a dané rozhodnutí soudu nabude právní moci. V případě manželských překážek musí být manželství stíženo jednou nebo více z taxativně uvedených vad, resp. manželských překážek. Takovéto manželství bude však relativně neplatné. Stanovení této relativní neplatnosti je v poměru *lex specialis* vůči obecným ustanovením neplatnosti občanského zákoníku.²⁶ Občanský zákoník stanoví domněnku, kde má za to, že manželství, které je uzavřeno i přes tyto manželské překážky, je platné, dokud není prohlášeno za neplatné. Tedy vznikne se všemi právními následky plynoucími z uzavření manželství.²⁷ V případě, že o manželství trpící touto vadou bude rozhodovat soud, pak následně vysloví, pokud zde není důvod konvalidace, že manželství je neplatné od svého počátku.

Řízení o vyslovení, zda tu manželství je nebo není, je upraveno v zákoně o zvláštních řízeních soudních. Toto řízení je ovládáno dle § 20 ZŘS²⁸ zásadou vyšetřovací a arbitrárního pořádku, kde je jasně stanoveno, že soud je povinen zjistit všechny skutečnosti důležité pro rozhodnutí, přitom není omezen na skutečnosti, které uvádějí účastníci. Zároveň účastníci

²⁵ DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996, s. 52.

²⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 60-61 (§ 680 NOZ).

²⁷ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 58.

²⁸ Aktuální znění: zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

mohou uvádět rozhodné skutečnosti a důkazy až do vyhlášení rozhodnutí. Tento proces je upraven v § 373 a násl. ZŘS²⁹

Návrh na zahájení řízení může obecně podat každý, kdo prokáže právní zájem ve věci. Právní zájem se vykládá tak, že dojde k zásahu do práv jedince. Nejsou to tedy výhradně manželé, ale například i děti nebo druhá manželka. Výjimku však tvoří neplatnost manželství z důvodu omezené svéprávnosti, kde se neplatnosti mohou dovolávat výhradně manželé.³⁰ V § 685 OZ je stanovena povinnost prohlásit manželství za neplatné i bez návrhu, pokud by došlo k uzavření manželství s osobou, která uzavřela již dříve manželství nebo vstoupila do registrovaného partnerství nebo jiného obdobného svazku uzavřeného v zahraničí, pokud takové manželství nebo partnerství trvá, a dále také uzavřené mezi předkem a potomkem, mezi sourozenci nebo osobami, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením.

Rozhodnutí soudu o neplatnosti manželství je obecně chápáno jako rozhodnutí konstitutivní povahy, a to *ex tunc*. Nicméně považovat toto rozhodnutí vždy za konstitutivní s účinností *ex tunc* není správné. Právě s ohledem na prohlášení manželství za neplatné u osoby starší šestnácti let, které bylo povoleno uzavřít manželství soudem, nedochází ke zbavení nabyté svéprávnosti. Tato plná svéprávnost bude zachována i po prohlášení manželství za neplatné. Je tedy nutné posuzovat účinky a důsledky rozhodnutí vždy s ohledem na konkrétní právo a z něj vyplývající povinnost. A následně tedy posoudit, jestli dané rozhodnutí je konstitutivní nebo deklaratorní povahy s účinky *ex tunc* nebo *ex nunc*. Dané tvrzení lze podpořit i argumentem, že i přestože bude uzavřeno neplatné manželství, bude se na něj hledět jako na platné, dokud nebude prohlášeno za neplatné. Mezi manželi vznikne společné jmění manželů. Bylo by tedy vhodné posuzovat toto prohlášení o manželství za neplatné s účinky *ex nunc*.³¹ Tento názor je spíše ojedinělý, v ostatní odborné literatuře je spíše uváděno, že rozhodnutí má účinky *ex tunc*, což má taky své opodstatnění a nelze je jednoznačně označit za nesprávné. Nastávají situace, že např. dojde pouze k zaobírání se statusovou otázkou generálně a nedochází k samostatnému posuzování např. vzniklých majetkových práv. Dochází tedy k proklamacím, že se neplatné manželství považuje v statusové rovině za neuzavřené. Je tedy konstitutivní povahy s účinky *ex tunc*.³²

²⁹ Aktuální znění: zákon č. 292/2013 Sb., zákon o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 107-108 (§ 680 NOZ).

³¹ Tamtéž, s. 112 (§ 681 NOZ).

³² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 73-74 (§ 686 NOZ).

Nutno podotknout, že ne vždy při vzniku manželství, které je stíženou některou z manželských překážek, je možné je prohlásit za neplatné. Může totiž dojít ke konvalidaci manželství. Z toho vyplývá, že překážka, která způsobovala vadu manželství, byla odstraněna buď s přičiněním manželů, nebo také bez jejich přičinění. Z dikce ustanovení § 682 OZ vyplývá, že může dojít k nápravě. Lze mít tedy za to, že manželství nebude možno prohlásit za neplatné, pokud nezletilý starší šestnácti let uzavře manželství bez svolení soudu a následně v manželství dovrší věku šestnácti let nebo také při vzniku bigamického manželství dříve uzavřené manželství zanikne. Nebo dojde k aplikaci speciálního ustanovení § 683 OZ a nedojde k prohlášení manželství za neplatné u nezletilého staršího šestnácti let, který není plně svéprávný, a bylo počato dítě, které se narodí živé. Konvalidace manželství přichází automaticky, nikoliv jakoukoliv deklarací soudu. Toto tvrzení lze podpořit i s ohledem na postoj autorů učebnice rodinného práva, kdy nemůže konvalidace nastat následným povolením soudu, kde je také uvedeno: „Z povahy věci vyplývá, že soud nemůže přiznat svéprávnost manželovi, který byl v době uzavírání manželství nezletilý, neboť svéprávnost nabyl uzavřením manželství.“³³ Za neplatné také dle § 682 OZ není možno prohlásit manželství, které již zaniklo, tento argument je ovšem zcela logický. Výjimka k tomuto ustanovení je stanovena v § 685 OZ, že soud může prohlásit manželství za neplatné i po jeho zániku v případě bigamického manželství nebo v případě uzavření manželství s manželskou překážkou příbuzenství. Lze se tedy domnívat, že tato pravomoc soudu je na místě i s ohledem na morální zásady společnosti a veřejný zájem chráněný občanským zákoníkem.

V případě prohlášení manželství za neplatné stanovuje následně občanský zákoník i zákon o zvláštním řízení soudním určitá pravidla. Jelikož manželství se považuje za platné, dokud není prohlášeno za neplatné, během daného manželství vznikly některé instituty typické pro manželství. Bude tedy nutné dle § 686 OZ upravit majetkové poměry a práva mezi bývalými manželi. K vypořádání těchto majetkových práv bude užito obdobně ustanovení občanského zákoníku o právech a povinnostech rozvedených manželů o jejich majetkových povinnostech a právech po rozvodu. Také je třeba upravit dle tohoto ustanovení práva a povinnosti ke společnému dítěti.

Dojde k zániku společného jmění manželů, které bude vypořádáno dle ustanovení občanského zákoníku pro vypořádání SJM po rozvodu. Jelikož ustanovení § 686 OZ stanoví, že se ustanovení pro práva a povinnosti manželů po rozvodu manželství užijí obdobně, lze tedy mít za to, že s využitím analogie dojde ke vzniku i vzájemné vyživovací povinnosti mezi

³³ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 58.

rozvedenými manželi. Dále jasně předkládá úvahu: „*Je-li právo na výživné právem majetkovým, není legitimního důvodu zastávat opačné stanovisko vycházející jen z jazykového výkladu institutu rozvedeného manžela.*“³⁴ Po prohlášení manželství za neplatné je nutno využít dikce ustanovení §§ 906, 907, 908 OZ a také § 466 ZŘS. Soud tedy podle ustanovení zákona bude muset určit, jak bude každý z rodičů pečovat o dítě s ohledem na zájem dítěte. Rozhodne také, komu svěří dítě do péče. Nutno konstatovat, že přestože manželství je prohlášeno za neplatné, u mnoha párů nedojde k žádné podstatné změně, co se týče jejich soužití. Lze předpokládat, že pokud návrh nepodal jeden z manželů a doposud spolu žili jako manželé, budou tak žít i nadále.

Pokud dojde k takové situaci a nedojde k rozluce rodičů, nebude třeba rozhodnutí soudu nebo schválení jejich dohody upravující poměry k nezletilému dítěti,³⁵ což je jedno i z interpretačních východisek § 908 OZ.

Pro náš případ občanský zákoník nespojuje neexistenci manželství s existencí manželské překážky, nýbrž s nesplněním takové náležitosti, na které je nutno bezvýhradně trvat. Jedná se zejména o základní náležitosti, které jsou spojeny se svobodnou vůlí člověka, statusem vlastního manželství, účelem manželství a jeho pojmovými znaky.³⁶ Jedna z definic neexistentního manželství je následující: „*Zdánlivé manželství, rovněž též označované jako neexistentní nebo též domnělé, matrimonium putativum, označuje situaci, kdy z okolností mezi snoubenci (respektive těch, kdo by jimi jinak byli) mohlo být usuzováno na vznik manželství, toto vykazuje tak závažné nedostatky, že k jeho vzniku dojít nemohlo a nedošlo.*“³⁷ Pro téma této práce, která se věnuje komparaci vybraných manželských překážek, se budu zabývat okolnostmi, které jsou jim blízké. V teorii panuje shoda, že za neexistentní manželství bude považováno takové, kdy dojde k uzavření manželství osobou mladší šestnácti let a uzavření manželství osob stejného pohlaví. Okolnosti stanovující zdánlivost manželství nejsou nikde taxativně vymezeny, jedná se o jakési obecné pravidlo, kde je stanoveno, že se musí jednat o okolnosti, na kterých je třeba bezvýhradně trvat. Toto řešení je sice lepší než stanovení taxativního výčtu okolností, které mohlo způsobovat zdánlivé manželství při pouhé formální chybě, přesto toto obecné pravidlo může časem přinést různé nejasnosti, zejména na čem je

³⁴ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 74 (§ 686 NOZ).

³⁵ Tamtéž, s. 74.

³⁶ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 56.

³⁷ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 88-89 (§ 677 NOZ).

nutno bezvýhradně trvat. S tímto se budou muset české soudy vypořádat.³⁸ Lze tedy konstatovat, že zatím panuje všeobecná shoda, že manželství nevznikne mezi osobami stejného pohlaví s argumentem, že manželství je trvalý sňatek muže a ženy. Dále panuje shoda, že manželství nevznikne, nedovrší-li snoubenci věku šestnácti let, kde se má za to, že pokud soud nemůže povolit uzavření manželství osobě mladší než šestnáct let, nesmí manželství vůbec vzniknout.³⁹ Lze mít za to, že okruh okolností způsobující zdánlivost manželství nesmí být svévolně rozšiřován. Právě naopak by se mělo zkoumat, jestli se jedná o okolnost, na které je nutné bezvýhradně trvat. V případě pochybností je nutno pohlížet na manželství jako na platné i ve smyslu čl. 8 Evropské úmluvy o lidských právech,⁴⁰ kde právo na rodinný život požívá zvýšené ochrany.

Konvalidace neexistentního manželství není z povahy věci možná. Pokud bude soudem deklarováno zdánlivé manželství, jedinou možností nápravy je uzavření nového manželství. Je všeobecný souhlas, že v případě zdánlivého manželství nelze ani analogicky využít § 553 odst. 2 OZ, neboť v tomto případě i dodatečné projevení vůle mezi stranami nelze odstranit vadu, která stíhá manželství zdánlivostí.⁴¹

Lze usuzovat, že pokud manželství nevznikne, nevznikají zároveň žádné statusové a majetkové poměry jako mezi manželi. Je třeba zohlednit fakt, že tyto osoby spolu fakticky žijí jako manželé, mnohdy o dané překážce nemusí ani vědět, proto § 679 OZ stanoví pravidla pro vzájemnou úpravu poměrů. Jednotlivé povinnosti a práva posoudí podle své povahy. V případě majetkových práv a nelze-li jinak, užijí se ustanovení o bezdůvodném obohacení. Jak vyplývá z důvodové zprávy, soud v případě rozhodování o majetkových právech zohlední i dobrou víru jednotlivých manželů, ale jen při vypořádávání majetkových práv, nikoli práv statusových. V případě prohlášení manželství za neexistentní soud musí rozhodnout dle § 679 OZ o otcovství ke společnému dítěti. Je totiž uváděno, že pokud „*manželství nevzniklo, a osobám, které ve zdánlivém manželství spolu žily, se narodilo dítě, které již bylo zapsáno v matrice spolu s oběma rodiči, je třeba, aby takovému matričnímu zápisu, pokud jde o otcovství muže, byly zpětně odňaty právní účinky.*“⁴² Bude tedy nutné k dítěti učit znovu otcovství.

³⁸ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 90 (§ 677 NOZ).

³⁹ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 57.

⁴⁰ Čl. 8 Evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950 ve znění Protokolu č. 14, který vstoupil v platnost 1. června 2010.

⁴¹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 96 (§ 677 NOZ).

⁴² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 56 (§ 679 NOZ).

Občanský zákoník částečně upravuje i církevní sňatek. Některé nedostatky postihuje také prohlášením manželství za neexistentní. Jedná se o důvody v § 677 OZ, kdy přímo pro církevní sňatek je uvedena jako povinná náležitost uzavřít manželství před orgánem oprávněné církve a obecně i doložení osvědčení matričního úřadu, že snoubenci splnili všechny požadavky zákona pro uzavření manželství, které nesmí být starší šesti měsíců.

Jelikož manželství uzavírána podle CIC nemusí být pouze platná, ale mohou být povýšena na svátost, požívají zvýšené ochrany. Kánon 1060 jasně stanovuje, že: „*Právo zvýhodňuje manželství, a proto při pochybnosti se považuje manželství za platné, dokud se nedokáže opak*“. Martinů tedy správně k platnosti manželství uvádí: „..., *byť i pochybnost o jeho platnosti zakládala se na závažných důvodech, např. na pravděpodobné rušící překážce, právo předpokládá jeho platnost, dokud neplatnost zřejmými, neklamnými, právoplatnými důkazy s mravní jistotou dosvědčena nebyla.*“⁴³ Manželství je tedy platné, dokud nebude příslušným církevním soudem prohlášeno za neplatné. V našem případě dojde k prohlášení manželství za neplatné z důvodu nezpůsobilosti snoubenců způsobené jednou nebo vícero manželskými překážkami. Dochází k rozlišování manželství na zdánlivě platná a ve skutečnosti neplatná.

V případě zjištění okolnosti způsobující neplatnost manželství je možno manželství prohlásit za neplatné, nebo může dojít k nápravě (konvalidaci-zplatnění). Dané zplatnění se liší od prostého zplatnění nebo zplatnění v základu.⁴⁴ Ke snaze zplatnit manželství nedochází jen z důvodu právních a zištných, ale často i z důvodu touhy po navázání opravdového života s Bohem. Proto CIC stanovuje, jak již bylo výše uvedeno, prosté zplatnění, ke kterému dochází odpadnutím překážky a obnovou manželského souhlasu. Stanoví také zplatnění v základu, což je mimořádný způsob zplatnění, kdy nelze odstranit vadu prostým zplatněním.⁴⁵

K prostému zplatnění manželství dojde odpadnutím překážky (smrt manžela u bigamického sňatku) nebo její dispenzí. Po této skutečnosti je ovšem stále nutné, aby došlo k obnově manželského souhlasu alespoň jedním z manželů, který si byl této překážky vědom. Nestačí pouhé trvání předchozího konsenzu, který nebyl odvolán, i přestože manželé byli v dobré víře o platnosti jejich předchozího manželství a souhlasu.⁴⁶ Pokud se jedná o veřejnou

⁴³ MARTINŮ, Jan. *Manželské právo církve Katolické se zřetelem na manželské právo občanské vůbec, zvláště na manželské právo občanské republiky československé*. 1. vydání. Olomouc: Lidové závody tiskařské a nakladatelské, 1928, s. 47-48.

⁴⁴ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 130.

⁴⁵ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 160-161.

⁴⁶ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 249.

překážku, souhlas by měl být obnoven také veřejně. V případě tajné překážky za určitých okolností postačuje obnovit souhlas zcela soukromě i s ohledem na možné veřejné pohoršení. Usuzovat na vyjádření souhlasu lze i z pohlavního styku v manželském úmyslu.⁴⁷ Ke konvalidaci dochází novým souhlasem manželů, a to *ex nunc*, tedy od chvíle jeho vyslovení.⁴⁸ Odlišnost od sekulárního práva lze v tomto případě shledat v nutnosti obnovení manželského souhlasu, neboť v sekulárním právu dochází k automatické konvalidaci při zániku manželské překážky.

Druhý způsob nápravy je zplnění manželství v základu. Jedná se o mimořádné zplnění tam, kde není možná prostá konvalidace nebo by se prostá konvalidace pojila s významnými komplikacemi. Jedná se tedy dle kánonu 1161 CIC o zplnění manželství příslušnou autoritou bez nutnosti obnovení manželského souhlasu. Toto zplnění z povahy věci v sobě obsahuje dispenz od překážky, kterou udělila příslušná autorita. Příslušnou církevní autoritou je primárně myšlen Apoštolský stolec, ale dle kánonu 1165 CIC může v jednotlivých případech sanovat manželství i diecézní biskup. Přestože pravomoc bude v daném případě dána biskupovi, stále může v daném případě rozhodnout o udělení dispenzu i Apoštolský stolec.

O zplnění v základu můžeme říci, že se jedná o zplnění manželství administrativní cestou.⁴⁹ Prakticky k využití tohoto druhu zplnění manželství dochází, když jeden z manželů odmítá udělit souhlas nutný k prostému zplnění, nebo obě strany nevědí o neplatnosti manželství, zejména způsobeném oddávajícím. Zásadní podmínkou pro toto zplnění je platný a trvajícím manželský souhlas, neboť ani nejvyšší církevní autority nemohou tento nedostatek zhojit. Je proto třeba před tímto zplněním manželství získat morální jistotu o platném a trvajícím manželském souhlasu.⁵⁰ Nutno podotknout, že sanace je možná jen v případech, kdy je možné danou manželskou překážku dispensovat. Pokud se jedná o překážku přirozeného práva nebo pozitivního božského práva, ani nejvyšší církevní autorita v daném případě nemůže udělit dispenz a je nutno vyčkat, než daná překážka zanikne.⁵¹ Účinky zplnění manželství v základu se váží k době vydání rozhodnutí, neboť jak uvádí Škurka: „*Co od začátku nebylo platné, nemůže být platné i pro minulost.*“⁵² Sám dále uvádí,

⁴⁷ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 132-133.

⁴⁸ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 162.

⁴⁹ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011, s. 250.

⁵⁰ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 163.

⁵¹ Tamtéž, s. 164.

⁵² ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 135.

že církev může v určitých případech sanovat manželství i k tehdejšímu vzniku a považovat ho za platné, co se týká kanonických účinků manželství.⁵³

O neplatnosti manželství v CCEO při důvodné pochybnosti v platnost manželství pro nezpůsobilost osob spočívající v existenci manželské překážky rozhoduje církevní soud. CCEO stejně jako CIC chrání manželství, kdy v kánonu 779 CCEO stanoví: „*Manželství požívá ochranu práva; proto v pochybnosti platnost manželství trvá, dokud se neprokáže opak*“. CCEO dělí a rozlišuje manželské překážky podobně jako CIC. Nejpodstatnější dělení je opět z důvodu dispenzovatelnosti či případné konvalidace na překážky božského práva a církevního práva. Ke zplatnění manželství může dojít buď prostým zplatněním, a to obnovením souhlasu, nebo zplatněním v kořeni–základu.

K prostému zplatnění v CCEO dochází po odpadnutí překážky, případně jejím dispenzováním, a následným obnovením manželského souhlasu. Pro obnovu souhlasu je nutná kanonická forma, pokud se jedná o veřejnou překážku. Při existenci tajné manželské překážky postačuje, pokud manželský souhlas obnoví strana, které je překážka známa, a trvá-li předchozí manželský souhlas obou partnerů.⁵⁴

U zplatnění manželství v kořeni–základu je nutný trvalý manželský souhlas. V případě existence překážky přirozeného práva nebo pozitivního práva božského je možné dané manželství zplatnit až po odpadnutí této překážky. Ivan prohlašuje: „*Manželstvo slávené napriek existenci překážky Božieho práva je úplne neplatné, nejestvujúce, akoby sa nikdy neslávilo, pretože chýbajú najpodstatnejšie prvky. Preto nikdy nedostane Božiu milosť*“.⁵⁵ Zplatnit manželství může eparchiální biskup nebo patriarcha u těch překážek, kde mohou udělovat dispens. Jinak možnost zplatnit manželství zejména po odpadnutí překážek božského práva náleží Apoštolskému stolci.

Zplatnění manželství v CCEO má zpětnou účinnost.⁵⁶ Domnělou rozdílnost lze nalézt v kánonu 790 § 2 CCEO, který stanoví: „*Překážka pouze na jedné straně činí rovněž manželství neplatným*“. Tvůrci CIC tuto proklamaci považovali za nadbytečnou, neboť toto ustanovení se bere jako samozřejmé.⁵⁷ Pokud budou chtít uzavřít manželství katolíci spadající

⁵³ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 135.

⁵⁴ BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 27.

⁵⁵ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kanonické normative východních katolických církví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 61-62.

⁵⁶ BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 28-29.

⁵⁷ DVOŘÁČEK, Jiří. Srovnání manželství podle CCEO a CIC/1983. *Revue církevního práva*, 2015, roč. 21, č. 60-1/2015, s. 44.

do západní a východní církve, je nutno dbát, aby nedošlo k porušení překážek a ustanovení obou kodexů, neboť každý z nich je vázán svým kodexem a společně oba tím, který zavazuje nejpřísněji. Jelikož CCEO je ve výčtu manželských překážek širší, bude to právě CCEO, který by nejvíce omezoval budoucí manžele, kdy by bylo třeba získat dispenz i k dané překážce, kterou CIC nezná. Jednotliví církevní oddávající by měli znát oba kodexy, nemělo by tedy v těchto případech dojít k uzavření manželství, které by trpělo touto vadou, a manželé o tom nevěděli.

3 Komparace vybraných manželských překážek

3.1 Věk (nezletilost a nesvéprávnost)

3.1.1 Nový občanský zákoník

Z dikce ustanovení § 672 OZ plyne, že manželství nemůže uzavřít nezletilý, který není plně svéprávný. Pro zvláštní případy může soud povolit uzavření manželství nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil šestnácti let věku, jsou-li pro to důležité důvody.⁵⁸ Pro uzavření manželství není třeba jen zralosti mentální, ale také i fyzické. Základním východiskem pro uzavření manželství je dostatečná vyspělost, neboť nabytí plné svéprávnosti se váže primárně s věkem. Z důvodu nutnosti dosažení určité zralosti fyzické je nutná určitá minimální věková hranice.⁵⁹ Minimální věková hranice se vyvíjela a dodnes není z důvodu rozdílů jednotlivých kultur nebo historický hodnot všude stejná. Potřeba stanovení minimálního věku se jeví jako nezbytná. Z těchto důvodů byla sepsána a vešla v platnost Úmluva o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství, která byla do našeho právního řádu začleněna roku 1963 vyhláškou ministra zahraničních věcí.⁶⁰ Stanovení konkrétní minimální věkové hranice nebylo proveditelné. Proto tato Úmluva konkrétně stanoví: „*Smluvní státy přijmou zákonodárná opatření stanovící nejnižší věk pro uzavření manželství. Nebude právně uzavřen žádný sňatek jakoukoliv osobou, která tohoto věku nedosáhla, kromě případů, kdy příslušný orgán povolí z vážných důvodů výjimku, pokud jde o věk v zájmu nastávajících manželů.*“⁶¹ V OZ je obecně stanovený věk na 18 let, kde je v § 30 OZ stanoveno, že plné svéprávnosti člověk dosáhne zletilostí a zletilosti dosáhne dosažením osmnáctého roku věku.⁶²

Ve výjimečných případech může soud, jak plyne z § 672 OZ, povolit manželství nezletilému, který není plně svéprávný a dovršil 16 let věku. Stanovení této hranice na 16 let lze považovat za kogentní také s ohledem na veřejný zájem. Zákonodárce stanovil, že nabytí plné svéprávnosti lze dosažením zletilosti, uzavřením manželství nebo přiznáním svéprávnosti soudem podle § 30 OZ za podmínek stanovených v § 37 OZ.⁶³ Autoři Velkého komentáře k občanskému zákoníku v díle polemizují nad minimální hranicí u přiznání svéprávnosti. Pomocí jazykového výkladu uvádějí, že přiznání svéprávnosti dle § 30 OZ za podmínek § 37

⁵⁸ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 67 (§ 672 NOZ).

⁶⁰ Aktuální znění: vyhláška č. 124/1968 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁶³ Tamtéž.

se dělí na nárokové a nenárokové. U nárokového přiznání svéprávnosti jasně vyplývá nutnost dosažení věku šestnácti let. U nenárokového přiznání svéprávnosti, která vyplývá z § 37 odst. 1 OZ, je v poslední větě stanoveno, že soud může přiznat svéprávnost i bez naplnění všech předpokladů, pokud je to v zájmu nezletilého. Z tohoto ustanovení autoři vyvozují možnost eventuální přiznání svéprávnosti také před dovršením věku 16 let, což by neodpovídalo závazkům plynoucím z čl. 2 Úmluvy o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství. K ochraně této věkové hranice lze dojít dvěma řešeními. Buď při přiznávání svéprávnosti soud omezí uzavření svéprávnosti do doby, než nezletilý dovrší 16 let, nebo bude věk 16 let považovat za nezbytnou náležitost, na které je nutno trvat dle § 677 OZ, což ovšem přímo z toho ustanovení nevyplývá.⁶⁴ Dle systematického a účelového výkladu lze dospět i k závěru, že pokud by došlo k uzavření manželství osobou mladší šestnácti let, jednalo by se o manželství zdánlivé bez možnosti konvalidace dle § 677 OZ.⁶⁵ Přestože se nabízí eventuální možnost přiznání svéprávnosti osobě mladší šestnácti let, která by mohla následně uzavřít manželství, je nutné považovat šestnáct let za minimální hranici, na které je nutno bezvýhradně trvat, a to i s ohledem na § 2 odst. 1 OZ, podle kterého se zákon vykládá v souladu s hodnotami, které tento zákon chrání.

Při zkoumání důvodů pro povolení uzavřít manželství osobě starší 16 let nelze považovat např. těhotenství za důvod, který by automaticky zakládal nárok na povolení uzavřít manželství. Soud musí zjistit, zda manželství bude plnit jeho účel. Měl by se tedy zabývat ekonomickou situací, vztahem snoubenců a jejich duševní vyzrálostí.⁶⁶

Stanovení hranice 16 let jako neprolomitelné lze ještě navíc podpořit argumentem logického výkladu práva. Lze dojít k závěru, že pokud soud nemůže dovolit uzavření manželství osobě mladší šestnácti let, nesmí ani takové manželství vzniknout. Bude se tedy jednat o nicotné neboli zdánlivé manželství. Pokud by došlo k uzavření manželství mezi osobami ve věku šestnácti až osmnácti let bez svolení soudu, došlo by sice k porušení jedné ze zákonných překážek manželství, ale tato vada by trpěla pouze relativní neplatností. Manželství by bylo tedy platné, dokud by nebylo prohlášeno soudem za neplatné.⁶⁷

Uzavření manželství osobou mladší šestnácti let je tedy považováno za manželství zdánlivé. Dle § 678 OZ soudu bude stačit jakýkoliv podnět k zahájení řízení, že manželství

⁶⁴ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 68 (§ 672 NOZ).

⁶⁵ HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015, s. 59.

⁶⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. května 1976, sp. zn. Čpj 179/75.

⁶⁷ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 40 (§ 672 NOZ).

neexistuje. Pokud dojde k uzavření manželství s osobou starší šestnácti let bez povolení soudu, může soud prohlásit manželství za neplatné podle § 680 OZ na návrh každého, kdo na tom má právní zájem. Jedná se o jakýkoliv právní zájem, nikoliv naléhavý, půjde tedy např. o rodiče a sourozence. Manželství nepůjde prohlásit za neplatné, pokud dojde k jeho konvalidaci, jak je upraveno v § 682 a § 683 OZ. Jedná se o případy, kdy manželství zanikne např. smrtí nebo rozvodem, případně manžel nabude zletilosti. Prohlásit za neplatné ho nepůjde ani v případě, že bude počato dítě, které se narodí živé. Soud, pokud již zahájil řízení, bude muset vyčkat, zda se dítě narodí živé, či nikoli. V předchozí právní úpravě stačilo, že manželka otěhotněla. S tímto novým vložení nutnosti narození dítěte Zuklínová nesouhlasí a zásadně o něm pochybuje. Jedním ze základních důvodů, aby soud povolil manželství, je právě těhotenství ženy, nikoliv až narození živého dítěte. Pokud bude manželství prohlášeno za neplatné, dané rozhodnutí je konstitutivní povahy. Manželství bude prohlášeno za neplatné ke dni jeho vzniku.⁶⁸ Manželství je nutné považovat za platné, dokud soud nerozhodne o jeho neplatnosti i z důvodu, že mezi manželi vznikne společné jmění manželů, vyživovací povinnost, případně první domněnka otcovství. Jedná se o fikci platnosti, která je překonána až nabytím právní moci rozhodnutí o tom, že manželství je neplatné, to vše na rozdíl od zdánlivého manželství.⁶⁹

Manželství uzavřené osobou starší šestnácti let, které byla přiznána plná svéprávnost nebo osobou, které soud povolil uzavřít manželství, se neliší od manželství s plně svéprávnou zletilou osobou.

3.1.2 Úprava v kanonickém právu

CIC má stanovenou minimální hranici věku snoubenců a to 16 let pro muže a 14 let pro ženy. Tato věková hranice se v průběhu času vyvíjela. V dnešní době se ozývají názory, že minimální hranice je poměrně nízká.

Je nutno podotknout, že tato hranice je stanovena pro celý svět a musí zohledňovat i lokální kulturu a stav společnosti.⁷⁰ Při stanovení této minimální věkové hranice bylo třeba vyvažovat univerzálnost a lokálnost působení této normy.⁷¹ I proto se Papežská komise rozhodla ponechat tuto hranici s odůvodněním, že: „*Manželství je institucí přirozeného práva. Proto se nepovažuje za vhodné, aby církevní právo omezovalo věk, jestliže strany dosáhly*

⁶⁸ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II.* 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 39-42, 60-63 (§ 672,682,683 NOZ).

⁶⁹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TĚGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975.* 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 104-114 (§ 680,681 NOZ).

⁷⁰ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo.* 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 49.

⁷¹ ÖRSY, Ladislav. *Marriage in canon law.* Minnesota: A Michael Glazier Book, 1986, s. 106.

biologické a psychické zralosti.“.⁷² Dosáhnutí této zralosti je důležité pro uvědomění si podstaty a trvalosti manželství a s tím plynoucí i možnost naplnění jednoho z cílů manželství, a to plození a výchovu dětí.

Tato hranice je stanovená církevním právem a je dispenzovatelná. Ovšem nelze překročit individuální přirozenou hranici stanovenou posouzením základní tělesné vyspělosti potřebné k naplnění funkce manželství.⁷³ Biskupské konference můžou minimální hranici i paušálně zvýšit. V tomto případě se nebude jednat o překážku věku, ale o zákaz uzavřít manželství z důvodu nedostatku věku, který stanovila biskupská konference. Tento věk nepůsobí na platnost manželství jako takového, ale váže se na dovolu uzavřít manželství.⁷⁴

Rozumné východisko k předcházení problému střetu sekulárního práva s kanonickým je, že místní ordináři dbají, aby nedocházelo k uzavírání manželství osob mladších, než stanoví obyčej a zákony daných zemí.⁷⁵

V případě, že již došlo k uzavření manželství a manželé mají zájem na trvání manželství, je možné tuto vadu napravit prostým zplněním, buď po odpadnutí překážky, nebo udělením dispense místním ordinářem. U prostého zplnění, jak již bylo uvedeno výše, se vyžaduje následné obnovení manželského souhlasu partnery. Pokud by souhlas jeden z manželů udělit nechtěl nebo by udělení souhlasu bylo pro něj zvláště obtížné, lze v tomto případě manželství zplatnit v základu za podmínky, že není pochyb o předchozím udělení a trvání manželském souhlasu.

V opačném případě by muselo po prokázání manželské překážky dojít k prohlášení manželství za neplatné.

CCEO stejně jako CIC vychází při stanovení minimální věkové hranice z fyzicko-psychické vyspělosti jedince. V kánonu 800 § 1 CCEO je uvedeno: „*Platně nemohou uzavřít manželství muž před dovršením 16 let věku a žena před dovršením 14 let věku.*“ Tato věková hranice je dispenzovatelná místním hierarchou nebo ordinářem. Místní ordinář může i s ohledem na historické ustanovení dispenzovat tuto překážku až o dva roky.⁷⁶ De Jorio má za to, že dispens bez spravedlivého důvodu, tedy který je dán osobě, která je nedostatečně fyzicky nebo psychicky vyspělá, je neplatná s odůvodněním, že se jedná o dva nevyhnutelné

⁷² ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 30.

⁷³ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 49.

⁷⁴ Tamtéž, s. 49.

⁷⁵ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 30.

⁷⁶ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonické normative východních katolických církví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 107.

předpoklady pramenící z přirozeného práva.⁷⁷ V případě, že budoucí manželé vůbec nechápou podstatu manželství, jedná se o překážku božského práva, kterou nelze dispenzovat.⁷⁸

Církev *sui iuris* může dle dikce kánonu 800 § 2 CCEO stanovit vyšší věk pro dovolenost, nikoli platnost uzavření manželství. Tato pravomoc je církvím dána právě z důvodů zohlednění místních poměrů a právní úpravy sekulárního práva na daném území.

Manželství by nemělo být uzavřeno, pokud by bylo v rozporu s občanským právem. CCEO v kánonu 789 § 2 stejně jako CIC přímo nabádá k respektování úpravy sekulárního práva a přímo vyžaduje povolení místního hierarchie k uzavření a slavení manželství, pokud by nemohlo být uznáno podle sekulárního práva.

Následky této překážky stanoví CCEO podobně jako CIC. V případě, že již došlo k uzavření manželství trpící touto vadou, může soud prohlásit dané manželství za neplatné nebo může dojít ke zplnění tohoto manželství. Nutno připomenout, že manželství je dle kánonu 779 CCEO považováno za platné, dokud nebude prohlášena jeho neplatnost. Nejčastěji bude k nápravě docházet prostým zplněním po odpadnutí dané překážky, což je dovršení požadovaného věku. Také může dojít k dispenzování dané překážky místním ordinářem. Při tomto zplnění je nutno připomenout, že je nutný nový manželský souhlas. V případě, že by jeden z partnerů odmítal udělit nový souhlas a nebyla-li morální pochybnost o platnosti předchozího manželského souhlasu, mohlo by dojít ke zplnění v kořeni.

3.1.3 Dílčí komparace

Přestože všechny úpravy, tedy OZ, CIC (kán. 97) i CCEO (kán. 909) váží dospělost k dovršení věku 18 let, minimální věk pro uzavření manželství se liší. CIC stejně jako CCEO stanovuje minimální věk pro muže na 16 let, pro ženu na 14 let. Hranice stanovená sekulárním právem je 18 let u obou snoubenců a pouze ze závažných důvodů může být soudem povoleno uzavřít manželství osobě starší 16 let.

V církevním právu může být tento věk dispenzován, tedy je možné, že v určitých případech by bylo dovoleno uzavřít sňatek i osobám mladším 16 a 14 let. Nutno připomenout, pokud by se v daném případě jednalo o zřejmý excés z pravomoci udělit dispens a osoby by nebyly zralé uzavřít manželství, dané manželství by vůbec nevzniklo. Naopak v sekulárním právu manželství osob mladších 16 let je neexistující, tedy tato hranice, ke které může povolit soud uzavření manželství, je zatím neprolomitelná.

⁷⁷ De Jorio. In IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonické normative východních katolických církví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 100.

⁷⁸ BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 11.

V případě zplatnění manželství v sekulárním právu u osob starších 16 let dochází ke konvalidaci automaticky bez zásahu jakékoliv autority nebo přičinění manželů. Naopak v podle ustanovení CIC a CCEO nedochází k automatické konvalidaci. Je možné zhojit danou vadu buď prostým zplatněním, nebo zplatněním v kořeni.

CIC i CCEO dávají možnost buď biskupským konferencím nebo církvím *sui iuris*, aby si stanovily vyšší věk pro uzavření manželství zpravidla v souladu s místní platnou sekulární právní úpravou. Stanovení takto vyšší hranice v jednotlivých státech smazává rozdíl mezi jednotlivými úpravami, jak světskou, tak CIC a CCEO. Navíc osoby v církvi, které mají vliv na děti a dospívající, by měly na dané působit a vést je k tomu, aby respektovali hranici stanovenou sekulárním právem.⁷⁹

3.2 Bigamie (další manželství, registrované partnerství a obdobné svazky uzavřené v zahraničí)

3.2.1 Nový občanský zákoník

V naší kultuře je silně zakořeněn svazek mezi mužem a ženou, tedy monogamie. Monogamie nemá silné kořeny pouze v zákonné rovině, ale prozařuje jako hodnota celou společnosti, na kterou měla vliv zejména křesťanská kultura a zákonodárce ji spíše jen kodifikoval. V § 674 OZ je stanoveno, že manželství nemůže uzavřít osoba, která dříve uzavřela manželství, registrované partnerství nebo jiný obdobný sňatek uzavřený v zahraničí.⁸⁰ Překážka jiného manželství je tradiční pro naši právní úpravu. Následně byla rozšířena o registrované partnerství, které bylo uzákoněno roku 2006. Zcela novým doplněním tohoto ustanovení je překážka obdobného svazku uzavřeného v zahraničí. Tímto svazkem může být například *Pacte civile de solidarité*, který je využíván ve Francii a jejích zámořských územích, jedná se druh partnerského svazku zejména pro úpravu majetkových poměrů, který mohou uzavřít jak osoby jiného pohlaví, tak pohlaví stejného.⁸¹

Monogamie je soužití muže a ženy, je tedy kontrastem polygamie. Jedná se o zákaz uzavření simultánního svazku muže nebo ženy s více jedinci opačného pohlaví. Sériová

⁷⁹ KAŠNÝ, Jiří. Zneplatňující překážky. *Revue církevního práva*, 2003, roč. 9, č. 26-3/2015, s. 173.

⁸⁰ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸¹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 45-46 (§ 674 NOZ).

monogamie, tedy uzavření nového manželství po platném zániku předchozího, není NOZ zakázána ani postihována.⁸²

Uzavřít manželství je zakázáno, pokud dřívější svazek trvá. Dřívější svazek ovšem musí být trvajícím, nemůže se jednat o manželství zdánlivé. Pokud dřívější manželství trpí vadou, je tedy nadáno pouze relativní neplatností a je nutné, aby soud nejprve vyslovil neplatnost takového manželství.

Hlavním účelem a nejčastějším důvodem aplikace této manželské překážky je uznání jiného svazku na území České republiky. Může dojít také k neuznání svazku vzniklého v jiném státě, v tomto případě se hovoří o tzv. kulhajícím manželství a v případě snahy odstranit tuto vadu manželství může docházet právě ke střetu úprav zamezujících bigamii.⁸³

Vznik této manželské překážky může vyvstat i v průběhu trvání později uzavřeného manželství, kdy bude uznán v České republice svazek dřívější, tedy bez úmyslu stran uzavřít bigamický svazek. Neplatností bude postižen svazek pozdější, protože dřívějšímu svazku nebránila žádná manželská překážka.

Způsobilost snoubence uzavřít svazek se posuzuje podle právního řádu, jehož je daný snoubenec občanem. Domovský stát vydá snoubenci osvědčení o způsobilosti uzavřít daný svazek. Pokud však je v daném státě umožněna polygamie, snoubenec dostane osvědčení o způsobilosti uzavřít manželství, i pokud je již v obdobném svazku. V tomto případě má matriční úřad možnost a povinnost aplikovat výhradu veřejného pořádku, jelikož uzavření nebo uznání takového svazku by bylo v rozporu s právním řádem České republiky.⁸⁴

Zdůraznění zákazu uzavření více manželství lze dovodit i z trestního zákoníku, který v § 194 TZ zakazuje právě uzavírání manželství v době trvání jiného manželství. Ochrana manželských překážek nám plyne z širší řady předpisu, než se na první pohled zdá. Může to být i tím, že se jedná o základní principy, které je nutno chránit. I přestože je účinný zákon o registrovaném partnerství, trestní zákon více registrovaných partnerství nepostihuje. Šámal k registrovanému partnerství přímo uvádí: „*Po obsahové stránce mu chybí účel, který je zákonem o rodině přikládán manželství, spatřovaný podle §1 ZOR v založení rodiny a výchovy dětí. Z tohoto důvodu nejde o trestný čin podle § 194, pokud uzavře manželství*

⁸² ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 79 (§ 674 NOZ).

⁸³ PAUKNEROVÁ, Monika. Případ italsko-českého kulhajícího manželství: řešení nabízí evropské právo. *Právní rozhledy*. 2007, č. 16, s. 597-601.

⁸⁴ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 80 (§ 674 NOZ).

osoba, která má s jinou osobou registrované manželství.“⁸⁵ Taktéž uvádí, že nelze za žádných okolností stíhat jiné formy svazku než trvalý manželství, jinak by totiž došlo k aplikaci analogie v neprospěch pachatele.⁸⁶ Stíháno je pouze trvalý manželství, kdy pachatel úmyslně uzavře za trvání manželství nové manželství. Také může být stíhána osoba, která uzavře manželství s osobou, která již v takovém manželství je, musí se ovšem jednat v úmyslu alespoň nepřímém.⁸⁷

V případě vzniku dvojího manželství dojde k domněnce platného a trvalého manželství do doby, než bude soudem prohlášeno za neplatné. Návrh na prohlášení manželství za neplatné může podat každý, kdo osvědčí právní zájem ve věci. Soud může takové manželství prohlásit za neplatné i ex offio, z důvodu ochrany veřejného pořádku a trestního postihu z tohoto jednání vyplývajících.⁸⁸ Podle § 685 OZ prohlášení o neplatnosti právě z těchto důvodů může být učiněno i poté, co manželství zaniklo.⁸⁹

Manželství postihnuté touto manželskou překážkou, může být konvalidováno za předpokladu, že předchozí svazek zanikne, případně pokud by trpěl nějakou vadou, bude prohlášen za neplatný. Lze se domnívat, že bigamické manželství se samo svým zánikem nekonvaliduje, neboť ho lze z dikce ustanovení § 685 OZ prohlásit za neplatné i poté, co zaniklo.

3.2.2 Úprava v kanonickém právu

CIC v kánonu 1085 stanovuje zákaz uzavření manželství tomu, kdo je vázán dřívějším manželstvím.

Manželství je v tomto případě chápáno jako manželství platné, svátostné i nesvátostné, a dokonané i nedokonané.⁹⁰ Tato překážka není pouze morálního původu, ale i ontologická ve své přírodní povaze.⁹¹ Jedná se o překážku přirozeného práva, ke které žádná církevní autorita nemůže udělit dispens. Základem této překážky je: „...přesvědčení o nerozlučitelnosti

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. II. §140-421*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1906 (§ 194 TZ).

⁸⁶ Tamtéž, s. 1906.

⁸⁷ Tamtéž, s. 1908.

⁸⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 46 (§ 674 NOZ).

⁸⁹ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁹⁰ ÖRSY, Ladislav. *Marriage in canon law*. Minnesota: A Michael Glazier Book, 1986, s. 111.

⁹¹ New commentary on the Code of Canon Law. Editor James A. CORIDEN, editor Thomas J. GREEN, editor John P. BEAL. New York, N.Y.: Paulist Press, 2000, s. 1085.

*manželství, kterou sám Kristus podtrhuje důrazem na obnovení počátečního řádu daného Bohem.*⁹²

Předchozí manželství je nutno považovat dle kánonu 1060 CIC za platné, dokud se neprokáže opak. Z toho plyne, že tato manželská překážka trvá, dokud předchozí manželství nezanikne buď smrtí manžela, nebo řádným církevním rozvodem, případně bude prohlášeno za neplatné.

Nutno podotknout, že manžel není právně volný k uzavření nového manželství, pokud manželé byli rozvedeni pouze světským soudem a rozhodnutí církevního soudu o rozluce manželství nebo neplatnosti manželství dosud nenabylo právní moci.⁹³

Jelikož se jedná o překážku božského práva, která nemůže být sanována, je nutno vyčkat jejího pominutí. V těchto případech po pominutí této překážky ji může dispensovat diecézní biskup. V souladu s kánonem 1165 CIC i v tomto případě má vyhrazeno právo udělit dispens také Apoštolský stolec, neboť se jedná o zaniklou překážku božského práva.⁹⁴ Pokud by tuto sanaci prováděl místní ordinář sám, musel by si i tak nejdříve vyžádat souhlas Apoštolského stolce.⁹⁵ V případě, že by bylo „uzavřeno druhé manželství“ přes tuto trvajících překážku, toto „manželství“ by vůbec nevzniklo, protože z povahy věci nemůže vzniknout nic, co by bylo v rozporu s přirozeným božským právem.

Základní hodnoty manželství v CCEO stejně jako v CIC jsou postaveny na monogamii, která pramení z božského práva, kdy samo manželství je ze své přirozenosti nadáno jednotností a nerozlučitelností. Toto také stanovuje kánon 776 § 3 CCEO, který zní: *„Podstatnými vlastnostmi manželství jsou jednota a nerozlučitelnost, které v manželství působením svátosti získávají zvláštní pevnost.“* Tato překážka je důkazem manželského dobra a jednoty. Jelikož se jedná o překážku božského práva, žádná církevní autorita nemůže tuto trvajících překážku dispensovat, neboť platí: *„Co Bůh spojil, člověk nemůže rozdělit“*.⁹⁶

Obdobně jako v CIC z kánonu 802 § 1 CCEO vyplývá, že manželství nemohou platně uzavřít partneři, kdy alespoň jeden z nich je právně vázán předchozím manželstvím. Dále z tohoto kánonu vyplývá zákaz uzavřít manželství, dokud se pravomocně nepotvrdí zánik nebo neplatnost předchozího manželství. Protože manželství je veřejného a sociálního

⁹² NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 52.

⁹³ Tamtéž, s. 52.

⁹⁴ HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. s. 250-251.

⁹⁵ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 164.

⁹⁶ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kanonické normative východních katolických církví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 134.

charakteru, nepostačuje jako důkaz obecné přesvědčení o zániku nebo neplatnosti dříve vzniklého manželství.⁹⁷

Manželství uzavřené přes tuto manželskou překážku bude neexistentní, neboť bylo uzavřeno v rozporu s božským právem. Pokud by tedy nedošlo k zániku předchozího manželství, nešlo by později vzniklé manželství nikterak sanovat. K tomu Botek a kol. uvádějí názorný případ, kdy došlo po uzavření církevního manželství k civilnímu rozvodu. Manžel se následně civilním sňatkem oženil, toto manželství ovšem není platné podle CCEO. O zplnění mohl muž požádat až po smrti své první ženy, a to nejdříve ke dni smrti manželky.⁹⁸ Takto vzniklé manželství může být tedy sanováno až po zániku předchozího. Po smrti první ženy tedy může udělit dispens Apoštolský stolec, případně místní patriarcha v hranicích území patriarchální církve.⁹⁹

3.2.3 Dílčí komparace

Všechny porovnávané právní úpravy vycházejí z principu monogamie, která je silně zakořeněná v naší společnosti. Církevní právo ji považuje za překážku božského práva, kterou nelze dispensovat. Světská úprava také nedovoluje uzavření dvojího manželství, navíc doplněné o zákaz předchozího nejen manželství, ale také registrovaného partnerství nebo obdobného svazku vzniklého v zahraničí.

Jelikož se jedná v církevním právu o překážku božského práva, nelze při trvajícím předchozím manželství jakkoli sanovat manželství později vzniklé. Bude nutno vyčkat, zda předchozí manželství bude rozvedeno, prohlášeno za neplatné nebo zanikne z přirozeného důvodu, a to smrtí manžela. Světská úprava také vyžaduje pravomocné rozhodnutí o zániku předchozího manželství, neboť by manželství bylo nadáno vadou a manžel by mohl být stíhán pro spáchání trestného činu.

V případě, že by nastaly tyto podmínky, byl by k udělení dispenze příslušný Apoštolský stolec. CIC i CCEO umožňují, aby v určitých případech udělil dispens i místní ordinář. Nutno upozornit, že je nezbytné, aby v případě prohlášení manželství za zaniklé nebo neplatné bylo takto manželství prohlášeno i podle sekulárního práva. To znamená, aby muž a žena byli způsobilí uzavřít manželství i podle sekulárního práva. Ve všech právních úpravách

⁹⁷ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonickej normative východních katolíckých cirkví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 138.

⁹⁸ BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolícké cirkve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 28.

⁹⁹ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonickej normative východních katolíckých cirkví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 212.

pokud příslušný soud zjistí tuto překážku, zahájí řízení o neplatnosti manželství a vysloví jeho neplatnost.¹⁰⁰

Závěrem nutno podotknout, že pokud dojde k uzavření církevního manželství, které nebude pravomocně zaniklé nebo prohlášeno za neplatné, a manžel následně k uzavření nového manželství využije institutu světského sňatku, bude manžel považován za veřejného hříšníka, bude tedy mít zákaz přistupovat ke svátostem.¹⁰¹

3.3 Existence příbuzenství

3.3.1 Nový občanský zákoník

Manželská překážka příbuzenství nevychází pouze z ochrany morálních hodnot společnosti, v tomto případě se také chrání hodnota biologická. Dle § 675 NOZ „*manželství nemůže být uzavřeno mezi předky a potomky, ani mezi sourozenci, totéž platí o osobách, jejichž příbuzenství vzniklo osvojením*“. Primárně je zde chráněn biologický aspekt, i když ve vztahu k širšímu okruhu osob, které nemohou uzavřít manželství, Zuklínová uvádí: „*Vzhledem k tomu, že toto impedimentum má své základy přírodní (biologické, eugenické), nikoliv morální nebo náboženské, je zákaz třetího stupně zásadní otázkou. Ostatně, lékařská věda se v tomto ohledu vyslovuje jednoznačně. Nesprávnost českého řešení je jednoznačná.*“¹⁰² Je nutno mít na paměti, že některé dědičné choroby se projeví právě tehdy, když jejich nosičem budou oba rodiče, což je u osob, které jsou vzájemně pokrevně příbuzní pravděpodobnější. Bylo by tedy vhodné rozšířit toto impedimentum alespoň na zákaz uzavřít manželství osobám vzájemně pokrevně příbuzných ve třetím stupni pobočné linie. Občanský zákoník v § 675 nechrání pouze pokrevní příbuzenství, ale také i příbuzenství právní. A vymezuje okruh osob, kterým je zakázáno uzavřít manželství. Vztahuje tuto manželskou překážku na předky, potomky, sourozence a osoby, kde jejich příbuzenství vzniklo osvojením.¹⁰³ Zuklínová k příbuzenství vzniklé osvojením uvádí, že toto ustanovení je již zbytečné s ohledem na § 771, neboť byla změněna definice příbuzenství. Tento text zde zůstal z důvodu jakési tradice.¹⁰⁴ Hrušáková v komentáři uvádí, že by stačilo díky nové dikci § 771 stanovit „*zákaz uzavření manželství v linii přímé a dále příbuzné v linii vedlejší ve druhém*

¹⁰⁰ Kašný, Jiří. Zneplatňující překážky. *Revue církevního práva*, 2003, roč. 9, č. 26-3/2015, s. 177-178.

¹⁰¹ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM, 1992, s. 33.

¹⁰² ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 46 (§ 675 NOZ).

¹⁰³ Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁰⁴ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 47 (§ 675 NOZ).

stupni“.¹⁰⁵ Naopak švagrovství, což je vztah mezi manželem a pouze pokrevními příbuznými druhého manžela,¹⁰⁶ není nyní definováno ani považováno za manželskou překážku. Jeho poslední definici lze nalézt v kodexu rodinného práva z roku 1949.¹⁰⁷

Občanský zákoník tedy zakazuje uzavřít manželství mezi osobami v linii přímé a sourozencům jak plnorodým, tak polorodým, bez ohledu na to, zda jejich příbuzenství vzniklo pokrevně nebo jen právně.¹⁰⁸ Počet osob, kterým zákonodárce zakázal uzavřít manželství z důvodu překážky příbuzenství, je poměrně úzký, i když je rozšířen o osoby, kterým vznikl příbuzenský poměr osvojením.

V případě vzniku manželství stížené touto zákonnou překážkou bude manželství považováno dle § 680 a § 685 OZ za platné, dokud nebude soudem prohlášeno za neplatné. Jedná se o relativní neplatnost, kde soud v tomto případě prohlásí manželství neplatné i ex offio, a to také po zániku manželství.

Jedním z problémů, které mohou vyvstat až jako následné, je vznik příbuzenství, které vzniklo až následným určením otcovství k jednomu sourozenci, kteří se mezitím stali manžely a o tomto příbuzenském poměru nemusí mít nejmenší povědomí. Nabízí se také úvaha o dítěti počatém při použití spermatu dárce. Vyjde-li však takové příbuzenství najevo, lze souhlasit s výkladem, že bude nutné takové manželství popřít z důvodů dosažení smyslu a účelu tohoto ustanovení.¹⁰⁹ Zuklínová k tomu uvádí, že „*právní účinky určení působí zpětně ke dni narození, takže manželství se považuje za vadné rovněž ab initio.*“¹¹⁰ Je nutno v tomto případě vycházet přednostně ze zájmů společnosti na ochranu proti biologické příbuznosti, než chránit uzavřené manželství.

Z § 682 OZ vyplývá, že manželství nelze prohlásit za neplatné, pokud zaniklo, nebo pokud již došlo k nápravě. Výjimka z § 685 OZ ovšem stanoví, že soud prohlásí za neplatné i manželství, a to i bez návrhu a po zániku manželství, a to s ohledem na veřejný zájem a dobré mravy. Tato manželská překážka může být ale také konvalidována v případě, že dojde k popření otcovství nebo zrušení osvojení.

¹⁰⁵ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 84 (§ 675 NOZ).

¹⁰⁶ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 74.

¹⁰⁷ BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*, 2003, č. 4, s. 78.

¹⁰⁸ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 47-48 (§ 675 NOZ).

¹⁰⁹ ŠÍNOVÁ, Renata. In MELTZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník – velký komentář. Svazek IV § 655 – 975*. 1. vydání. Praha: Leges, 2016, s. 84-85 (§ 675 NOZ).

¹¹⁰ ZUKLÍNOVÁ, Michaela. In ŠVESTKA, Jiří a kol. *Občanský zákoník. Komentář. Svazek II*. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2014, s. 47 (§ 675 NOZ).

Ochrana zdraví společnosti související s možnými degenerativními změnami u nově narozených dětí počatých mezi příbuznými je namístě. Zdraví společnosti chrání také trestní právo. Podle ustanovení § 188 TZ¹¹¹ ten, kdo vykoná soulož s příbuzným v pokolení přímém nebo se sourozencem, bude potrestán odnětím svobody až na tři léta. Šámal uvádí, že se jedná o promítnutí zásady nedovolující pohlavní styk mezi příbuznými. Také je ale názoru, že v případě vzniku rodinného poměru vzniklého adoptí se tato skutková podstata neuplatní. Chráněno je primárně zdraví společnosti a v případě početí dítěte pouze mezi právními příbuznými nedochází k možným degenerativním změnám, právě z důvodu příbuzenství.¹¹² S tímto lze zcela souhlasit, zakázána je právě pouze soulož mezi příbuznými, nikoliv jiné formy sexuálního uspokojování obdobné souloži, které nevedou k možnému oplodnění. Z morálního hlediska lze nicméně postavit soulož a jiné druhy pohlavního styku na stejnou úroveň, liší se však jen možností otěhotnění, z tohoto důvodu by neměla být kriminalizována soulož mezi příbuznými, kde jejich příbuzenství vzniklo osvojením.

Lze tedy dodat, že „jde-li o příbuzenství založené osvojením, je třeba zdůraznit, že zrušení osvojení je nově zásadně limitováno, zejména časem. Bylo-li zrušeno, neexistovala by překážka manželství, resp. „došlo k nápravě“, tedy konvalidaci ex nunc.“¹¹³ Nicméně u biologického příbuzenství není žádná konvalidace možná ani za předpokladu, že by vzniklo nové právní příbuzenství. Neboť v tomto případě má biologické příbuzenství s ohledem na ochranu zdraví společnosti větší váhu, což také vyplývá z důvodové zprávy k občanskému zákoníku.¹¹⁴

3.3.2 Úprava v kanonickém právu

Překážku příbuznosti v CIC upravují kánony 1091 a následující.

Nejprve se budeme zabývat pokrevním příbuzenstvím. CIC v kánonu 1091 stanovuje zákaz uzavření manželství ve všech stupních přímé linie a do čtvrtého stupně v linii pobočné. Obecně lze konstatovat, že tato otázka se vztahuje na osoby, které mají společného předka. Je poukazováno, že překážka příbuzenství na základě zvykového práva existovala téměř u všech národů již od starověku.¹¹⁵

¹¹¹ Aktuální znění: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹² ŠÁMAL, Pavel, ŠÁMALOVÁ, Milada. In ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník: komentář. II. §140-421*. 2. vydání. Praha: C.H.Beck, 2012, s. 1867-1868 (§ 188 TZ).

¹¹³ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. In HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§655-975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C.H.Beck, 2014, s. 61 (§ 680 NOZ).

¹¹⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů

¹¹⁵ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 68.

Z důvodu ochrany zdraví společnosti a veřejné morálky je zakázáno podle božského práva uzavírat manželství osobám příbuzným v přímé linii. Tento zákaz je přímo uveden v kánonu 1091 CIC. Překážka příbuzenství v přímé linii nemůže být dispensována. Manželství mezi těmito osobami nemůže být platně uzavřeno, a to ani, pokud by vyvstala pochybnost, že se jedná o osoby příbuzné.¹¹⁶

CIC stanovuje zákaz uzavření manželství v případech, kdy partneri mají společného předka a zároveň nepocházejí jedna od druhé. Uzavření manželství je zakázáno do čtvrtého stupně příbuzenství, což odpovídá vztahu bratranec a sestřenice. Němec uvádí, že tato překážka je dispensovatelná pouze částečně, a to ve třetím a čtvrtém stupni. Má se totiž za to, že pobočné příbuzenství ve druhém stupni je božského práva. K tomu ještě nutno dodat, že u tohoto stupně příbuzenství, tj. u sourozenců, nezáleží na tom, zda jsou sourozenci polorodí nebo plnorodí.¹¹⁷

Zákonné příbuzenství je v CIC upraveno v kánonu 1094, který stanovuje zákaz uzavření manželství mezi příbuznými, kde příbuzenství vzniklo z osvojení, a to mezi příbuznými v přímé linii a pobočné linii do druhého stupně. Počítání stupňů u zákonného příbuzenství v linii přímé i nepřímé je stejné jako u pokrevního příbuzenství.¹¹⁸ Jelikož se jedná o překážku církevního práva, může ji místní ordinář dispensovat.

Kánon 1092 CIC stanovuje překážku švagrovství v přímé linii. Tato překážka je logická i vzhledem k pojetí povahy manželů v manželství. K této překážce je uváděno, že: „Vychází z nejužšího vztahu mezi manželi – ti se dle slov Písma stávají jednou bytostí a zároveň z faktu, že manželstvím jeden manželský partner „vrůstá“ do rodiny druhého partnera.“¹¹⁹ Z kánonu 1092 CIC jasně vyplývá, že vylučuje manželství pouze v přímé pokrevní linii manžela, a to v kterémkoliv stupni. Tímto se manžel stane příbuzným s rodiči manžela v 1. stupni, neboť počítání je stejné jak u pokrevního příbuzenství. Nutno dodat, že tato překážka se vztahuje pouze na manžela, nikoliv na jeho další příbuzné.¹²⁰ Tedy např. bratr manželky se může oženit se sestrou manžela. Případně po smrti ženy nebo zániku manželství si může švagr vzít svou bývalou švagrovou.

¹¹⁶ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 47.

¹¹⁷ NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006, s. 68-69.

¹¹⁸ Tamtéž, s. 70.

¹¹⁹ Tamtéž, s. 71.

¹²⁰ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 48.

Překážka manželství je práva církevního, neboť jak Škurka píše, jedná se o překážku trvalou, ale nepovažuje se za překážku božského práva.¹²¹ Jelikož se nejedná o překážku božského práva, v souladu s kánonem 1079 a 1080 CIC může místní ordinář udělit dispens.¹²²

Manželskou překážku příbuzenství v CCEO upravují kánony 808 a následující. Stejně jako v CIC jsou jen promítnutím pořádku stvoření člověka s promítnutím hodnot antropologických, tedy biologických, morálních, duchovních a sociálních.¹²³

V přímé linii je podle CCEO zakázáno uzavřít manželství v linii vzestupné i sestupné a to bez ohledu na počet stupňů příbuzenství. Překážka příbuzenství v přímé linii prvního stupně je přirozeného božského práva, tudíž je nedispenzovatelná. U ostatních stupňů už se vynořují pochyby, zdali je skutečně přirozeného božského práva nebo nikoliv. I s ohledem na ustanovení kodexu, které předchází případné neplatnosti manželství, se nedovoluje uzavřít manželství v případě vzniku jakékoliv pochybnosti o existenci této překážky. Přestože jsou nejasnosti, zdali je jiný než první stupeň příbuzenství v přímé linii božského práva, jsou tyto překážky chápány jako sekundární přirození právo, kterým se nedává dispens.¹²⁴ Jak je uváděno: „*Úmyslom kodexu je aj naďalej zachovať rovnaký odmietavý postoj k uzatváraníu krvismilných a incestných manželských zväzkov, ako tomu bolo aj v starovekej disciplíne.*“¹²⁵

V boční linii je obdobně jako v CIC zákaz uzavřít manželství až do čtvrtého stupně příbuzenství, tedy na úrovni bratranec a sestřenice. Stejně jako v přímé linii příbuzenství není jasno, zdali se ve druhém stupni boční linie jedná o překážku přirozeného práva božského. Proto je příbuzenství ve druhém stupni boční linie také považováno za sekundární přirozené právo, které nelze dispenzovat. Nutno podotknout, že u plnorodých sourozenců dispens nepřichází v úvahu, ale v církvi již byly i případy, kdy byl dispens udělena polorodým sourozencům.¹²⁶ Boční linie příbuzenství ve třetím a čtvrtém stupni je obecně chápána jako překážka práva církevního a tudíž je dispenzovatelná.¹²⁷

Kánon 812 CCEO upravuje překážku osvojení, tedy právního příbuzenství, které je kodifikováno stejně jako v CIC.

¹²¹ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 48.

¹²² New commentary on the Code of Canon Law. Editor James A. CORIDEN, editor Thomas J. GREEN, editor John P. BEAL. New York, N.Y.: Paulist Press, 2000, s. 1294.

¹²³ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonické normative východních katolických církví*. 1. vydání. Michalovice: Misionár, 2007, s. 220.

¹²⁴ Tamtéž, s. 220-222.

¹²⁵ Tamtéž, s. 213.

¹²⁶ Tamtéž, s. 221-222.

¹²⁷ BOTEK, Libor, DVORÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 12.

Významnou odlišnost v CCEO můžeme najít v úpravě překážky švagrovství. CCEO tuto překážku upravuje v kánonu 809 § 1, kdy „*Švagrovství vylučuje manželství v kterémkoli stupni přímé linie a ve druhém stupni boční linie*“. Jedná se o biblický důvod zákazu uzavřít manželství s blízkými příbuznými. Tato překážka vychází z pojetí, že pokud se muž ožení se sestrou vlastní manželky, znamená to, že se oženil s vlastní sestrou.¹²⁸ Má se totiž za to, stejně jako v CIC, že po uzavření manželství se muž a žena stávají jedním tělem. Překážka švagrovství v CCEO ve druhém stupni boční linie byla zachována v souladu se starou kanonickou legislativou. Tato překážka byla ovšem omezena jen na druhý stupeň příbuzenství v boční linii. Zrušení překážky švagrovství v boční linii bylo v CIC z důvodu ryze praktického s argumentem, že manželství mezi příbuznými je nejlepší řešení pro zajištění řádné výchovy dětí narozených v dřívějším manželství. Přestože je v CCEO manželství zakázáno v druhém stupni boční linie, dochází i ve východních církvích k uzavírání manželství mezi osobami navzájem sešvagřenými po udělení dispense.¹²⁹ Dispenz uděluje místní ordinář a dochází k tomu právě i s ohledem na řádnou výchovu dětí.

CCEO dále navíc oproti CIC upravuje duchovní příbuzenství jako manželskou překážku, kde v kánonu 811 CCEO stanoví: „*Ze Křtu vzniká mezi křestním rodičem a pokřtěným a jeho rodiči duchovní příbuzenství, které zneplatňuje manželství*.“ Tato překážka vzniká z platného křtu. Původem vychází ze staré tradice a je založená na přijetí svátosti křtu a příbuzenského pouta. Prvotní účel této překážky bylo znázornění nadřazenosti duchovního zrození skrze křest. Jelikož věkový rozdíl mezi kmotrem a pokřtěným je většinou značný, nedochází často ke vzniku okolnosti, kterou upravuje tato překážka. V případě, že by k dané okolnosti došlo, a jelikož jedná se o překážku církevního práva, může místní ordinář udělit dispens.

Problematické z důvodu zplatnění a případném prohlášení manželství za neplatné, či vůbec u nevzniknuvšího manželství, je povaha překážky. U příbuzenství jde o překážku jak práva božského, tak i církevního. Je tedy nutné v každém případě zkoumat, o jaký stupeň a druh příbuzenství se jedná a kdo a kdy ji může dispensovat. Překážka příbuzenství v přímé linii je božského práva a je nedispensovatelná právě s ohledem na ochranu biologického zdraví populace. Přestože se neví, zdali překážka příbuzenství boční linie ve druhém stupni je božského práva, je nedispensovatelná s ohledem na její zařazení jako sekundárního práva božského. Obecně zbylé překážky příbuzenství jsou práva církevního, a tudíž je možno udělit

¹²⁸ IVAN, Jozef. *Zneplatňující manželské překážky v kánonickej normative východních katolíckych cirkví*. 1. vydání. Michalovce: Misionár, 2007, s. 228.

¹²⁹ Tamtéž, s. 232.

dispenz. Překážku příbuzenství v boční linii třetího a čtvrtého stupně, švagrovství a osvojení po zvážení případu a za jistých okolností může dispensovat místní ordinář.¹³⁰

3.3.3 Dílčí komparace

Překážka příbuzenství vychází ze zásady biologické ochrany společnosti, neboť projevení genetických vad je pravděpodobnější u jedinců, kteří mají vzájemně si rodinně spřízněné rodiče.

Nutno podotknout, že svazek uzavřený mezi osobami navzájem si příbuznými může způsobit i rozbroje a ohrozit stabilitu rodiny jako celku tím, že nejsou respektovány jednotlivé role v rodině.¹³¹ To může mít vliv nejen na manžele samotné, ale hlavně na výchovu a vývoj dětí a případný rozkol celé rodiny.

Z důvodu ochrany biologického zdraví společnosti nepřichází jakékoliv prominutí nebo dispens v úvahu v přímé linii a boční linii příbuzenství plnorodých sourozenců ve všech třech kodifikovaných úpravách. Z výše uvedeného vyplývá, že kanonické kodexy rozšiřují tuto překážku správně dále do boční linie příbuzenství až čtvrtého stupně.

Udělení dispenze v kanonickém právu u čtvrtého stupně příbuzenství boční linie uděluje místní ordinář, udělení dispenze ve třetím stupni boční linie už vyžaduje zvláštní důvody.¹³² Z toho vyplývá, že sekulární úprava, přestože byla nedávno rekodifikována, poněkud pokulhává za vývojem a zájmem na ochranu zdraví společnosti, když nestanovuje překážku příbuzenství alespoň ve třetím stupni boční linie.

Pokud v kanonickém právu jsou pochyby o překážce boční linie ve třetím a čtvrtém stupni příbuzenství, nemělo by být bráněno uzavření manželství, což vyplývá z všeobecného kanonického principu. Naopak při pochybnosti o existenci příbuzenství v přímé linii nebo boční linii ve druhém stupni by nemělo být manželství v žádném případě uzavíráno.¹³³ Nutno podotknout, že osoby nevěřící, které uzavřely manželství podle světského práva, budou vázány obdobnou překážkou církevního práva, pokud alespoň jeden z nich přijme křest.¹³⁴

CIC ani CCEO neupravují procesní úpravu a platný vznik adopce. Akceptují platnou adopci podle ustanovení sekulárního práva. Kašný uvádí, že adoptivní dítě má mít stejná práva a povinnosti jako vlastní dítě rodičů.¹³⁵ Tímto je adoptované dítě podle všech úprav

¹³⁰ BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008, s. 10.

¹³¹ Kašný, Jiří. Zneplatňující překážky. *Revue církevního práva*, 2003, roč. 9, č. 26-3/2015, s. 182.

¹³² Tamtéž, s. 183.

¹³³ Tamtéž, s. 184.

¹³⁴ ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992, s. 49.

¹³⁵ Kašný, Jiří. Zneplatňující překážky. *Revue církevního práva*, 2003, roč. 9, č. 26-3/2015, s. 184.

limitováno uzavřít manželství se svými novými příbuznými, i když s nimi nemá stejnou krev a biologická ochrana potomka je zbytečná. Je tady však zájem na zachování celistvosti rodiny a pokojných rodinných vztahů, které jsou legitimním zdůvodněním této překážky.

Největší rozdíly lze najít u překážky švagrovství. OZ je nezakazuje ani nedefinuje. CIC stanovuje zákaz uzavřít manželství v přímé linii manžela. Překážka uzavření manželství ve druhém stupni boční linie byla v CIC zrušena z důvodu co nejlepšího blaha pro případnou potřebu výchovy dětí z předchozího manželství. CCEO si tuto překážku švagrovství zachoval i v druhém stupni boční linie z ryze historických důvodů, ovšem k této překážce lze udělit dispens. Tato překážka má své odůvodnění, jak uvádí Kašný, že při vzniku manželství sezdané osoby si manželé začnou vytvářet velmi úzké vztahy s blízkými příbuznými partnera. Tímto se pro něj tchýně může stát obdobou vlastní matky.¹³⁶ Tento argument byl zatím klíčový pro zachování této překážky, přestože byl zájem na jeho zrušení. Lze se domnívat, že časem by po vzrůstajícím počtu dispenzí mohlo dojít k rekodifikaci CCEO právě s ohledem na zjednodušení a aktualizování kodexu v souladu s aktuálními potřebami. CCEO má navíc od zbylých dvou úprav překážku duchovního příbuzenství, která je ovšem dispensovatelná.

¹³⁶ Tamtéž, s. 185.

Závěr

Cílem této práce bylo zjistit, do jaké míry jsou na sobě závislé jednotlivé právní úpravy a jaké to má následky na vznik a existenci manželství. Prvotně je nutno si položit otázku, co je původem těchto manželským překážek. Na západní civilizaci měla velký vliv katolická církev, které dané manželské otázky byly zcela vlastní, neboť mnoho z nich považuje za manželské překážky božského práva, které vyvstaly ze své přirozenosti. O původu těchto překážek může být polemizováno, hlavní je, že mají při uzavírání své místo a řada z nich je kodifikována za účelem ochrany společnosti a fungování právních řádů.

Mnoho manželských překážek je společností brána jako fakt, lze je považovat dokonce za společenské dogma, tímto nedochází k polemice o jejich neporušitelnosti. Některé překážky jsou v určitých případech odsuzovány jako společensky nepřijatelné (např. bigamie).

Při vzájemné komparaci bylo zjištěno, že přestože některé překážky jsou odlišně upraveny, ve výsledku jsou po zásahu příslušné autority téměř totožné. Příčinu lze najít i v jejich původním prameni, tedy že vycházejí a chrání podobné hodnoty, jako je ochrana zdraví nebo morálky ve společnosti. Je zřejmé, že některé manželské překážky se zdají být pro laika nadbytečné, nutno dodat, že právě tyto mají své historické hledisko a jsou silně zakořeněné v dané právní úpravě.

Právě CCEO kodifikuje určité manželské překážky, které jsou podle CIC již překonané, a také světské právo je nekodifikuje. Tyto případy v úpravě CCEO jsou často dispensovatelné, neboť se jedná o překážky církevního práva. To má za následek, že manželství může být stejně uzavřeno po udělení dispenze.

Dá se říci, že CIC je popředu a zdá se být na první pohled více aktuální. V CCEO došlo k úmyslné kodifikaci již vypuštěných manželských překážek v CIC, neboť jsou v souladu s východní tradicí. Není špatné ponechat určité manželské překážky a nechat je posoudit místním ordinářem, zda v daném případě je skutečně vhodné povolit uzavření manželství právě i s ohledem na prozkoumání vztahů v rodině jako základního kamene státu a společnosti také s ohledem na možnosti posouzení místních poměrů. Samozřejmě je pro snoubence jednodušší, pokud jsou překážky minimalizovány a uzavření manželství nebrání další nutné administrativní úkony. Vyvstává otázka, jelikož je manželství podstatným zásahem do života manželů a mělo by z povahy věci znamenat celoživotní pouto, zda není trocha administrativy v pochybných a ohrožujících okolnostech spíše ku prospěchu.

Je zřejmé, že nejflexibilnější a nejvíce konformní pro běžné občany je úprava sekulárního práva, neboť je závazná pro všechny a zároveň stanovuje i základní úpravu pro platné uzavření církevního sňatku, neboť sňatek jako takový je základní statusovou otázkou s dalekosáhlými důsledky do právního řádu České republiky. CIC po své promulgaci v roce 1983 zrušil některé manželské překážky i s důvodem, že byly časem překonány. Nutno podotknout, že i tehdy byly tyto překážky dispensovatelné. Došlo tedy k určitému administrativnímu zjednodušení a urychlení procesu sňatečných příprav. CCEO nikoliv špatně si ponechává určité manželské překážky nad rámec sekulárního práva a CIC. Tyto překážky jsou hluboko zakořeněné v křesťanství, nelze říci, že jsou špatné nebo překonané. Církevní instituce mají právo si zachovat dané překážky, které pramení z jejich vnitřního přesvědčení, že jsou správné, přičemž v důvodných případech můžou být dispensovatelné.

Jelikož dochází k dílčím odchylkám daných právních úprav, vyplynula otázka kolize těchto úprav a následky z ní plynoucí. Na základě zkoumání a komparace lze obecně dovodit závěr, že světské právo stanovuje daný základ a podmínky manželství, kterými jsou vázáni všichni občané. Přestože kodexy stanovují určité manželské překážky odlišně, kde některé ustanovení umožňují uzavřít sňatek, i pokud by došlo k porušení neprolomitelných hranic občanského zákoníku, v praxi k tomu nedochází. Kanonické úpravy jsou stanovené pro mnohem širší oblast než hranice jednotlivých států, právě proto s ohledem na daný rozkol můžou biskupské konference nebo církve *sui iuris* upravit manželské překážky tak, aby nedocházelo k rozporu se sekulárním právem. Kánony kanonického práva se vztahují také na nepokřtěné osoby uzavírající manželství, pokud jsou v rozporu s božským právem. Základní manželské překážky božského práva jsou i součástí civilní úpravy, tedy i nevěřící snoubenec, přestože je neznalý těchto překážek, by se neměl dopustit jejich porušení.

Jelikož dochází k stále častějšímu uzavírání manželství mezi lidmi různých církví, v našem zkoumaném případě vázaných na CIC a CCEO, bylo nutno zkoumat vzájemný vztah mezi těmito kodexy a také míru závislosti u jednotlivých překážek. V kánonu 790 § 2 CCEO je jasně stanoveno, že překážky, byť na jedné straně, činí manželství neplatným. Při zkoumání vybraných manželských překážek bylo zjištěno, že pokud CCEO upravuje manželské překážky odlišně, tak jsou upraveny spíše šířeji. Východní katolíci by se tedy neměli v daném případě dostat do rozporu s CIC na rozdíl od pokřtěných v západní latinské církvi.

Bylo zjištěno, že problém může vyvstat mezi pokřtěnými, kteří nebyli vychováni církevním způsobem, jedná se vlastně pouze o pokřtěné nevěřící. Pokud se dané osoby přesto rozhodnout uzavřít sňatek, lze se domnívat, že by bylo velmi vhodné věnovat se v

předmanželské pastorační péči také podstatě manželství a podmínek pro ně plynoucí z jednotlivých právních úprav.

Závěrem je nutno položit otázku. Bylo zjištěno, že zkoumané právní úpravy chrání stejné hodnoty a také z nich vycházejí. Tyto právní úpravy jsou člověku západní civilizace poměrně vlastní a nepříčí se jeho přesvědčení. Vyvstává otázka, zda a jak bude postupem času ovlivněn pohled na dané překážky právě s ohledem na stále se rozrůstající muslimskou komunitu v Evropě a zda nedojde v poměrně brzké době i k úpravě sekulární legislativy u komparovaných manželských překážek, případně jak pružně bude na dané úpravy reagovat západní a východní kanonické právo a jejich zákonodárce.

Prameny a literatura

Monografie, učebnice, komentované zákony

- ABBASS, Jobe. *Two Codes in comparison*. Roma: Pontificio Istituto Orientale, 1997. 303 s.
- BOTEK, Libor, DVOŘÁČEK, Jiří, HANUŠ, Milan. *Manželské právo v přehledu pro pastorační potřeby Apoštolského exarchátu Řeckokatolické církve v České republice*. 1. vyd. Praha: Apoštolský exarchát, 2008. 47 s.
- DUDA, Ján. *Katolícke manželské právo*. Spišské Podhradie: Kňazský seminár biskupa Jána Vojtaššáka, 1996. 290 s.
- DVOŘÁČEK, Jiří. *Východní kanonické právo*. 1. vydání. Praha: Apoštolský exarchát řeckokatolické církve a Institut sv. Kosmy a Damiána, 2014. 161 s.
- HRDINA, Antonín. *Kanonické právo*. 1. vydání. Plzeň: Aleš Čeněk, 2011. 367 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Rodinné právo*. Praha: C. H. Beck, 2015. 328 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, WESTPHALOVÁ, Lenka. *Občanský zákoník II: rodinné právo (§ 655-975) : komentář*. V Praze: C.H. Beck, 2014. 1349 s.
- HRUŠÁKOVÁ, Milana, KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. *České rodinné právo*. Brno: Doplněk, 1998. 384 s.
- IVAN, Jozef. *Zneplatňujúce manželské prekážky v kánonickej normative východných katolíckych cirkví*. 1. vydání. Michalovce: Misionár, 2007. 267 s.
- MARTINŮ, Jan. *Manželské právo církve Katolické se zřetelem na manželské právo občanské vůbec, zvláště na manželské právo občanské republiky československé*. 1. vydání. Olomouc: Lidové závody tiskařské a nakladatelské, 1928. 153 s.
- MELZER, Filip, TÉGL, Petr. *Občanský zákoník: velký komentář*. Praha: Leges, 2016. 991 s.
- NĚMEC, Damián. *Manželské právo katolické církve s ohledem na platné české právo*. 1. vydání. Praha: Krystal OP, 2006. 215 s.
- *New commentary on the Code of Canon Law*. Editor James A. CORIDEN, editor Thomas J. GREEN, editor John P. BEAL. New York, N.Y.: Paulist Press, 2000. 1952 s.

- ÖRSY, Ladislav. *Marriage in canon law*. Minnesota: A Michael Glazier Book, 1986. 328 s.
- RADVANOVÁ, Senta, ZUKLÍNOVÁ, Michaela. *Kurs občanského práva – Instituty rodinného práva*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 1999. 227 s.
- ŠÁMAL, Pavel. *Trestní zákoník: komentář*. 2. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2012. 1451-3586 s.
- ŠKURKA, Emil. *Manželské právo*. 1. vydání. Olomouc: MCM. 1992. 108 s.
- ŠVESTKA, Jiří. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014. 731 s.

Odborné články

- BĚLOVSKÝ, Petr. Příbuzenství jako překážka manželství. *Právní rozhledy*, 2003, č. 4, s. 632.
- DVOŘÁČEK, Jiří. Srovnání manželství podle CCEO a CIC/1983. *Revue církevního práva*, 2015, roč. 21, č. 60-1/2015, s. 118.
- KAŠNÝ, Jiří. Zneplatňující překážky. *Revue církevního práva*, 2003, roč. 9, č. 26-3/2015, s. 251.
- PAUKNEROVÁ, Monika. Příklad italsko-českého kulhajícího manželství: řešení nabízí evropské právo. *Právní rozhledy*. 2007, č. 16, s. 916.

Judikatura

- Rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 31. května 1976, sp. zn. Cpj 179/75.

Právní předpisy

- Aktuální znění: vyhláška č. 124/1968 Sb., Vyhláška ministra zahraničních věcí o Úmluvě o souhlasu k manželství, nejnižším věku pro uzavření manželství a registraci manželství.
- Aktuální znění: zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, ve znění pozdějších předpisů.
- Aktuální znění: zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Aktuální znění: zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
- Codex canonum ecclesiarum orientalium / auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus. Libreria editrice Vaticana, 1995. 617 s. ISBN 88-209-2159-6.

- Důvodová zpráva k zákonu č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Dostupné na:
<<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>>.
- Evropská Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod ze dne 4. listopadu 1950 ve znění Protokolu č. 14, který vstoupil v platnost 1. června 2010.
- *Kodex kanonického práva: úřední znění textu a překlad do češtiny: latinsko-české vydání s věcným rejstříkem*. Přeložil Miroslav ZEDNÍČEK. Praha: Zvon-České katolické nakladatelství, 1994. 812 s.

Shrnutí

Tato diplomová práce na téma Komparace vybraných manželských překážek má za cíl zjistit míru odlišnosti úpravy jednotlivých manželských překážek v sekulární a kanonické úpravě.

Za pomoci metody analytické komparace se práce zaměřuje na zjištění míry odlišností vybraných manželských překážek podle úprav sekulárního práva, CIC/1983 a CCEO. Při komparativním zkoumání zjišťuje, zda relativně nezávislé právní úpravy mají na sebe podstatný vliv při uzavírání manželství a také zda je manželství v církevním a soukromém právu vystavěno na stejných hodnotách, které by měly minimalizovat kolizi právních úprav.

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola se věnuje popisně i analyticky pojetí manželství a stručně je charakterizuje podle sekulárního práva a právních úprav římskokatolické a řeckokatolické církve. Druhá kapitola se věnuje manželským překážkám obecně, jaký je jejich vliv na vznik a trvání manželství, zejména jaké následky způsobuje daná překážka. Dále se zabývá, zda, kdy a jak je možno sanovat danou vadu manželství.

Stěžejní pro tuto práci je třetí kapitola, která se zabývá komparací vybraných manželských překážek. Tato kapitola je rozdělena na tři části, každá část se věnuje vybrané manželské překážce.

Summary

The aim of this diploma thesis – Comparison of Selected Diriment Impediments to Marriage, is to determine the level of differences between individual matrimonial impediments in secular and canon law.

Using the analytical method of comparison, this thesis focuses on determining the level of differences between selected diriment impediments to marriage under secular law, CIC/1983 and CCEO. During the comparative researching, this thesis examines whether autonomous legislations influence each other significantly when entering into a marriage and whether the marriage is based on the same values in canon as well as secular law, which would minimize the conflict of legislations.

This thesis is divided into three chapters. The first chapter addresses the concept of marriage (descriptively, analytically) and shortly defines marriage in terms of secular law, CIC and CCEO. The second chapter deals with diriment impediments to marriage in general and how these impediments affect the establishment and duration of a marriage. Especially, it focuses on which consequences each matrimonial impediment incurs. Finally, it is concerned with whether, when and how the impediment can be remedied.

The third chapter represents a crucial part of the thesis which is concerned with the comparison of selected matrimonial impediments. This chapter is divided into three parts while each of them concentrates on a particular impediment.

Klíčová slova / Key words

Manželství, manželské překážky, kanonické právo, sekulární právo, CIC, CCEO, nedostatek věku, bigamie, překážka příbuzenství.

Marriage, diriment impediments to marriage, canon law, secular law, CIC, CCEO, lack of age, bigamy, impediment of relatives.